

[Oluf Pedersen.]

her i landet steget stærkt, og man kan vel ikke lade være med at tro, at denne stigning har forbindelse med statsstøtten.

Landbrugsministeren (Smørum): Det ærede medlem hr. Bladt mente ikke, at bemærkningernes opremsning af, hvilke arbejdere der kan komme i betragtning, er fyldestgørende nok. Der står ordret, at de, der kan komme i betragtning, er „mejerister, kontrolassistenter, skovarbejdere, teglværksarbejdere og lignende“. Jeg tror ikke, det vil være muligt at anføre i selve loven, hvem der kan komme i betragtning; det må vist overlades til administrationens skøn, og med de eksempler, bemærkningerne anfører, skulle det ikke være så vanskeligt for administrationen at finde ud af, hvem der er tænkt på. Men jeg har naturligvis ikke det mindste imod, at man i et udvalg prøver at finde frem til en mere udtømmende forklaring, og jeg er rede til at yde min medvirken dertil.

Det ærede medlem hr. Clausen (Olufskjær) gjorde opmærksom på det nødvendige i at sikre sig imod en sammenbunkning af arbejderboliger nær købstæder og stationsbyer. Jeg er enig med det ærede medlem i, at det er vigtigt, at der de steder, hvor der opføres arbejderboliger, også er mulighed for beskæftigelse, og det tror jeg også er et forhold, som man fra administrationens side lægger megen vægt på at få i orden.

Det ærede medlem hr. Oluf Pedersen fandt det rigtigst, at staten giver støtte til arbejderne selv til opførelse af deres boliger og sagde videre, at hans parti har altid været imod, at der også gives statsstøtte til arbejdsgiverne til opførelse af arbejderboliger. Jeg kan trøste det ærede medlem med, at det kun er i meget, meget ringe omfang, at lovens bestemmelse om, at lån også kan gives til arbejdsgiverne til dette formål, er bragt i anvendelse — sammenlignet med statsstøtten til arbejderne selv.

Jeg takker samtlige ærede ordførere for deres tilsagn om at medvirke til lovforslagets gennemførelse.

Bladt: Jeg tager den højtærede landbrugsministers udtalelser til efterretning; vi må jo så håbe på, at administrationen, der skal

behandle disse andragender, vil være i stand til at skelne på retfærdig vis. Men det er i hvert fald min opfattelse, at det er meget vanskeligt at fastslå, hvem der er kvalificeret, og hvem der ikke er det.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Bladt: Jeg tillader mig at foreslå, at lovforslaget henvises til et udvalg på 17 medlemmer.

Uden forhandling eller afstemning vedtoges dette forslag.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om tillæg til statshusmandsloven. (Vedrørende forårsret, rentebetaling m. v.).

(Lovforslaget findes i tillæg A. sp. 1769; fremsættelsen findes i tidenden sp. 3002).

Formanden: Sammen med denne sag foretages den under punkt 8 på dagsordenen opførte sag, nemlig:

Første behandling af forslag til lov om tillæg til statshusmandsloven. [Af Aage Fogh m. fl.].

(Lovforslaget findes i tillæg A. sp. 1765; fremsættelsen findes i tidenden sp. 2854).

Lovforslagene sattes til forhandling.

Landbrugsministeren (Smørum): Det lovforslag, som er fremsat af det radikale venstre, går ud på, at der skal kunne ydes en kvalificeret køber, der overtager et bestående jordrentebud, et suppleringslån af jordfonden, således at de samlede statslån kan bringes op til 120 pct. af ejendoms-skyldværdien.

Endvidere går lovforslaget ud på, at der i disse ejerskiftetilfælde skal kunne dispenseres fra den pantsætningsgrænse, der gælder for jordrentebudene, således at køberen til delvis berigtigelse af købesummen kan

[Landbrugsministeren.]

behæfte ejendommen med pant for indtil 130 pct. af ejendomsskyldværdien med tillæg af 130 pct. af skatteværdien af besætning og inventar.

Lovforslaget er i alt væsentligt en genganger, idet det kun adskiller sig fra det lovforslag, som det radikale parti fremsatte i samlingen 1952—53, og som dengang blev ret indgående drøftet ved første behandling her i tinget, derved, at ejerskiftelånet af jordfonden nu foreslås forhøjet indtil grænsen 120 pct. af ejendomsskyldværdien, medens det foregående forslags grænse var 110 pct. af ejendomsskyldværdien.

De foreslåede bestemmelser berører spørgsmål af vidtrækkende betydning, og såvidt jeg kan se, drejer det sig om problemer, som på et bredere grundlag blev henlagt til behandling og overvejelse i den realkreditkommission, som blev nedsat i fjor efter det radikale venstres forslag.

Den omstændighed, at realkreditkommissionen behandler problemerne om prioriteringen og generationsskiftet indenfor landbruget og endnu ikke har afsluttet sit arbejde, bevirker, at det ikke kan anses for helt ubetænkeligt at forcere vidtrækkende lovændringer igennem på dette område, så længe vi afventer den klarlæggelse af problemerne, der vel må kunne forventes som et af resultaterne af realkreditkommissionens overvejelser.

Hvad angår den foreslåede bestemmelse om suppleringslån ved ejerskifte, skal jeg bemærke, at den efter forslaget skal afløse den nugældende bestemmelse om suppleringslån, der kan ydes ved ejerskifte, når erhververen er den tidligere ejers enke, livsarving eller svigerbarn. Efter den gældende bestemmelse, som kun ret sjældent har været benyttet, er der hjemmel til at yde suppleringslån indenfor det beløb, hvormed ejendomsskyldværdien overstiger brugets jordrenteværdi og restbyggelånet. Hvis det er fordelagtigere for erhververen, kan lånet dog udgøre forskellen mellem

restbyggelånet og det normale byggelån i det år, hvori det oprindelige lån blev ydet.

Ved den foreslåede forhøjelse af lånegrænsen til 120 pct. af ejendomsskyldværdien og navnlig ved udvidelsen af den kreds, der kan komme i betragtning, vil der blive tale om en långivning af et meget betydeligt omfang.

Efter hvad der er oplyst for mig, må antallet af jordrentebrug, der skifter ejer, anslås til ca. 300 årlig. Det er for en stor del ældre brug med lav restgæld, og gennemførelsen af lovforslaget kan meget vel tænkes at medføre en merbelastning af jordfonden med 2—3 mill. kr. årlig. Dertil kommer, at gennemføres dette lovforslag for jordrentebrugenes vedkommende, vil den tanke vel næppe være fjern, at køberne af de statshusmandsbrug, der er oprettet på privat indkøbt jord, ikke bør stilles ringere, og da det her dels drejer sig om et langt større antal brug, dels i endnu større omfang om ældre brug med lav restgæld på statslånene, vil en eventuel gennemførelse af en tilsvarende ejerskiftelångivning til disse brug kunne medføre en årlig merbelastning af statskassen på adskilligt flere millioner kroner end for jordfondens vedkommende.

Der er altså tale om meget betydelige finansielle virkninger, og dette må man tage i betragtning, synes jeg, når man overvejer, om forslaget kan ventes at bringe fordele, som opvejer ulemperne.

Lovforslagets anden del, der åbner adgang til en stærkt udvidet pantsætning, giver den mindrebemidlede køber mulighed for at tilbyde sælgeren pant for en væsentlig del af købesummen, som han så iøvrigt skal dække ved kontant udbetaling dels af sine opsparede midler, dels af det ejerskiftestatslån, som han optager.

Det er almindeligt erkendt, at den ungdom, der kun råder over egne sammen sparede midler, i de senere år har haft meget vanskeligt ved at gøre sig gældende overfor mere velbeslåede købere, når det

[Landbrugsministeren.]

drejer sig om at købe bestående statshusmandsbrug. Det er dog et spørgsmål, om de foreslåede bestemmelser vil bevirke, at den mindrebemidlede køber, der kan tilbyde sælgeren pant for en betydelig del af købesummen med prioritet bagefter 120 pct. af ejendomsskyldværdien, får sin stilling afgørende styrket i konkurrencen med bedre bemidlede, som i hvert fald kan tilbyde sælgeren væsentlig bedre pantsikkerhed.

En ting er sikker, nemlig at forslaget gennemførelse ikke vil virke dæmpende på salgspriserne for husmandsbrug. Der må regnes med, at de foreslåede bestemmelser vil virke prisstimulerende, således at det bliver sælgerne og ikke køberne, der kommer til at høste fordelene af den statsinvestering og den merbehæftelse, der her er foreslået. Det forekommer mig utilfredsstillende at indskyde betydelige midler af jordfonden og måske også af statskassen, når man ikke samtidig har sikret sig, at den økonomiske begunstiggelse kommer køberen tilgode, men man tværtimod må regne med, at hele fordelene høstes af sælgeren ved hans udtræden af det praktiske landbrugs rækker.

Det har hidtil været sådan, at jordfondens midler — og det gælder også de bevillinger af statskassen, der er ydet i henhold til denne lovgivning — har skullet tjene til oprettelse og udbygning af mindre jordbrug. En långivning af det omfang, der her er tale om, til finansiering af salgsfortjeneste på brugene er en meget betydelig afvigelse fra den hidtil fulgte linie. Jeg vil dog ikke hermed sige, at jeg helt vil tage afstand fra at betræde nye veje på dette område, men jeg lægger afgørende vægt på, at statsmidlerne kommer de mennesker tilgode, som opretter eller overtager disse brug, og som skal have deres fremtidige gerning og levebrød ved dem.

Jeg erkender, at de problemer, til hvis løsning det er lovforslagets formål at medvirke, er af en meget aktuel og presserende karakter, og det er mit håb, at der ved real-kreditkommissionens arbejde må opnås et sådant overblik over disse forhold, at der bliver grundlag for at finde frem til en fyldestgørende løsning af disse spørgsmål. Så længe vi ikke har set resultatet af denne kommissions arbejde, vil det sikkert være

rimeligt kun at overveje begrænsede ændringer, der uden at foregribe de eventuelle videregående foranstaltninger, som real-kreditkommissionens arbejde kan give anledning til, tager sigte på at lette vanskelighederne på enkelte områder, f. eks. med hensyn til tinglysning af pant i tilfælde, hvor et husmandsbrug overtages af den hidtidige ejers nærmeste pårørende, og jeg vil gerne tilsi min velvillige medvirken ved overvejelse af eventuelle lovændringer på dette område.

Chr. Rasmussen: Det forslag om tillæg til statshusmandsloven, der også er til behandling, tager sigte på at øge mulighederne for fremskaffelse af tillægsjord til de altfor mange små brug, vi har her i landet. Vi har ca. 40 000, og det er givet, at det er en samfundsvigtig opgave at få formindsket dette tal af små husmandsbrug ved at fremskaffe tillægsjord til dem. Jeg er imidlertid enig med den højtærede landbrugsminister, når han i sin fremsættelsestale siger, at en tilbunds gående løsning af dette spørgsmål kan ikke gennemføres uden en ekspropriationsbestemmelse i loven. Ministeren tilføjer, at der ikke i øjeblikket er politisk mulighed for noget sådant. Vil det sige, at det radikale partis stilling stadig er den, at man ikke ønsker spørgsmålet løst til bunds, men ønsker, at det skal trække ud i menneskealder? For ad den vej, der hidtil har været benyttet, er det i hvert fald ganske udelukket at nå til et tilfredsstillende resultat indenfor en rimelig tid.

Jeg skal ikke lægge skjul på, at da man i 1948 havde vedtaget loven om forkøbsret, hvorefter man skulle indkalde ansøgninger fra de forskellige husmænd, der ønskede tillægsjord, havde man ventet et langt større antal ansøgninger end det, der var indkommet, da fristen udløb den 1. oktober i fjor. Nu hænger dette ganske afgjort sammen med, at langt, langt det største antal af de husmænd, som trængte til jord, har kunnet indse, at der i hvert fald ikke i deres tid blev nogen som helst mulighed for, at de kunne få den tilstrækkelige jord, og derfor har undladt at søge. Alligevel lægger jeg overordentlig vægt på de ansøgninger, ca. 10 000, som er indkommet. De kan betragtes som et udsnit af de for små husmandsbrug, og ved undersøgelsen af dem kan man kom-

[Chr. Rasmussen.]

me til den konklusion, at ca. 20 000 af de for små husmandsbrug vil man være i stand til at supplere fra større ejendomme, uden at det kan volde nogen som helst gene for disse. De øvrige ca. 20 000 brug kan fordeles i to eller tre forskellige kategorier. De ca. 10 000 vil have en sådan beliggenhed, at det er ganske udelukket at supplere dem fra nogen side, medmindre det skulle ske ved sammenlægning, og en sammenlægning af den art vil jeg ikke være tilhænger af. Jeg tror, at vi stadig her i landet vil have brug for en halv snes tusind nogenlunde velbeliggende små husmandsbrug fra 4 op til 8 tdr. land. De sidste ca. 10 000 kan også opdeles i et par kategorier, nemlig dem, tæt op mod halvdelen måske, som i øjeblikket anvendes til gartnerier — i tiden fremover vil måske flere blive anvendt til dette formål; men jeg vil tro, at en 5 000—6 000 af disse små husmandsbrug er af en så ringe kvalitet og har en så dårlig beliggenhed, at de overhovedet ikke har nogen berettigelse som selvstændige landbrug, og de bør efter min mening på et eller andet tidspunkt forsvinde.

Den udvidelse af forkøbsretten, der her er foreslået, ved at familiekredsen, som har været udenfor tidligere, indskrænkes betydeligt, så det kun bliver direkte livsarvinger, der i den kommende tid vil falde udenfor bestemmelserne, vil naturligvis betyde et fremskridt. Det skal jeg ikke lægge skjul på. Der kan måske her i adskillige tilfælde nås et resultat. Jeg vil dog gerne tilføje, at tiden naturligvis heller ikke er særlig gunstig i øjeblikket, fordi priserne på landbrugsejendomme ligger så fantastisk højt, som tilfældet er.

Det er jo nemlig sådan, at det er ikke landbrugets priser, der har været bestemmende for prisudviklingen på ejendomme. Det er simpelthen de sidste fem gode høstår på rad, der har medvirket til, at ejendomspriserne er steget så fantastisk, som tilfældet er. En kendsgerning er det i hvert fald, at mange af dem, der rykker ind som købere på større eller mindre brug, i meget nær fremtid vil komme i økonomiske vanskeligheder, og et dårligt høstår vil en meget stor del af dem bestemt ikke kunne magte.

Et af de punkter, hvor det glæder mig meget at forkøbsretten foreslås udvidet,

er med hensyn til spørgsmålet om den frie jord. Jeg er fuldkommen klar over, at dette spørgsmål ikke betyder lige meget overalt i landet. De steder, hvor det er mest påtrængende, er sikkert på Sjælland og i Sønderjylland. Dette spørgsmål har været et irritationsmoment. Det har irriteret og ikke uden grund, når man har været ude at se på steder, hvor der har været søgt tillægsjord, og der er tinglyst forkøbsret på en gård på 40 eller måske 50 tdr. land, at der så ved siden af har ligget 4—5, helt op til 10, tdr. land, som lå akkurat lige så godt for den lille ejendom, men henlå som fri jord tilhørende en eller anden i byen, som måske på et eller andet tidspunkt har købt det, eller tilhørende en ejer, som har solgt en gård og har forbeholdt sig et sådant stykke jord og måske har tænkt på engang med tiden at bygge på det, men aldrig nogensinde har fået det gjort. Nu ligger det som fri jord, mange gange skiftevis forpagtet ud til forskellige landbrugere rundt omkring. Der er intet som helst at sige til, at en gårdmand føler sig irriteret over, at der lyses forkøbsret på hans ejendom, når der lige ved siden af ligger et sådant stykke jord, som i virkeligheden drives på helt tilfældig måde.

Endvidere har vi mange steder på Sjælland liggende arealer udlagt fra de gamle tyrelaugs tid, de såkaldte tyrelodder. Det eksisterer adskillige steder. Man har fra gammel tid, da man havde fælles tyre, afsat et stykke jord ude omkring et godt stykke vej fra byen. Disse lodder ligger også som fri jord i øjeblikket og er ikke til at belægge med forkøbsretten, men naturligvis ville det være helt rimeligt, at de i første række blev anvendt til tillægsjord.

Jeg skal iøvrigt ikke komme nærmere ind på spørgsmålet om forkøbsretten. Jeg tror, jeg har omtalt nogle af de vigtigste spørgsmål.

I lovens § 23 foreslås indsat en bestemmelse, der sikrer, at staten; hvor et jordrentebud udnyttes på anden måde end som almindeligt landbrug, da kan få en del af det merudbytte, som den pågældende ejendom i kraft af den pågældende udvinding er i stand til at give. Jeg tænker her først og fremmest på de tilfælde, hvor der graves tørv eller mergel eller i visse tilfælde grus eller sten o. s. v. Det har vist sig i adskillige

[Chr. Rasmussen.]

lige tilfælde, at der på et sådant jordrentebrug er opgravet betydelige arealer, og dets indehaver har haft meget store indtægter af det. Det har hidtil været vanskeligt for staten at få noget væsentligt udbytte af dette, men det er en kendsgerning, at ejendommen efterhånden forringes betydeligt, og at det kan få indflydelse ikke alene på jorden, men også på bygningerne, da disse kan komme til at stå i et lidt skævt forhold til hele arealets størrelse. Når det nu foreslås, at staten kan indkassere indtil halvdelen af den pågældende merfortjeneste, hilser jeg dette med glæde.

I lovens § 51 foreslås også en ændring, således at man gør den konjunkturbestemte rente obligatorisk. Når denne bestemmelse er foreslået indføjet, hænger det naturligvis sammen med, at det altid har været sådan, at i de perioder, hvor konjunkturerne var således, at der betaltes en lav rente, ønskede alle, som overtog et nyt brug, at komme ind under den konjunkturbestemte rente, men når tilfældet har været det, som det har været de allerseneste år, at vi har haft en høj rente — der har været betalt 6 pct. — er det givet, at disse mennesker fristes til at forlange en fast rente, og det har de gjort i vid udstrækning. Vi mener imidlertid, at det er forkert. En konjunkturbestemt rente må være det, der skal gælde overalt, når der skal udlånes så store midler fra staten, som tilfældet er her.

Også i § 52 foreslås der en ændring. Den går ud på, at et statshusmandsbrug, som er oprettet efter 1. april 1954, ikke som hidtil kan få lejlighed til at opsiges de indestående statslån. Nu tror jeg i og for sig ikke, denne bestemmelse har ret stor betydning, i hvert fald ikke med de store lån, der gives nu. Havde loven været sådan for 30 år siden, er der ingen tvivl om, at det ville have haft en hel del at betyde, for det har vist sig, at mange af de ejendomme, hvori der kun stod et lille statslån, har indfriet det. Så kan man diskutere, om dette er rigtigt, eller det er forkert; en kendsgerning er det i hvert fald, at såsnart statens tilsyn er borte, har man bedre lejlighed til at få disse ejendomme jobbet op i en betydelig højere pris.

Jeg skal med disse bemærkninger anbe-

fale det foreliggende forslag til velvillig behandling.

Jeg skal derefter sige nogle ord om det lovforslag, der er fremsat af det ærede medlem hr. Aage Fogh m. fl. om statshusmandsbrug, der skifter ejer. Det er ikke med særlig velvilje, jeg ser på dette lovforslag. Jeg kan ikke fortså, hvilke retningslinier man har tænkt at give for de foreslåede suppleringslån. Der er ikke i lovforslaget nævnt noget som helst om forrentnings- eller afdragsvilkår.

Jeg har foretaget en beregning på grundlag af bestemmelserne i statshusmandslovens § 22, hvor det drejer sig om at kunne give suppleringslån til ejendomme, der overgår fra forældre til børn. Disse suppleringslån gives med en afdragstid på 20 år, og hvis man foretager en beregning over, hvad den årlige udgift er for et nyt brug, opført med et byggelån på 53 000 kr. og en grundværdi på 15 000 kr., vil den, når afdraget af byggelånet tages med, udgøre 3 829 kr. årlig. Jeg har opstillet en beregning over et brug, opført midt i 30erne, hvor grundværdien er 11 200 kr. og byggelånet var 8 000 kr., som er afdraget til 6 400 kr. Det ville med den besætningsværdi, denne ejendom har i øjeblikket, betyde, at statsprioriteten kunne sættes op til 36 000 kr. og en sælgerprioritet indsættes på 19 000 kr.

Hvis den forøgede statsprioritet skal forrentes med 4 pct. og denne rente også skulle være konjunkturbestemt, og hvis sælgerprioriteten skulle forrentes med 5 pct. og afdrages over 15 år, vel nogenlunde det længste tidsrum, man kunne forvente, ville den årlige udgift på denne ejendom blive 5 433 kr., altså omtrent 2 000 kr. mere årligt end på et brug, som oprettes i dag.

Med det kendskab, jeg har til husmændenes økonomi, er jeg i hvert fald klar over, at det kun vil være en ganske lille brøkdel af dem, der vil være i stand til at magte en sådan belastning, og jeg er tilbøjelig til at tro, at det eneste, man vil opnå, er at franarre de mennesker, som går ind til sådanne vilkår, deres sparepenge.

Ligesom den højtærede landbrugsminister vil jeg sige, at blankt vil jeg ikke afvise lovforslaget; skulle det kunne danne grundlag for visse lempelser med hensyn til over-

[Chr. Rasmussen.]

gangen af ejendomme fra forældre til børn, skal jeg tilsige mit partis velvillige støtte dertil.

Sønderup: Som det fremgår af den højtærede ministers udtalelser i fremsættelsestalen, har ministeren afstået fra at fremsætte mere vidtgående krav, bl. a. vedrørende ekspropriation. Jeg går ud fra, at ministerens holdning i denne forbindelse dels er udtryk for et ønske om at undgå unødigt strid og splid, dels for, at ministeren gennem sin mangeårige virksomhed i forbindelse med jordlovgivning har erfaret, at enighed og besindighed på dette vanskelige og ømfindtlige område er noget meget væsentligt.

Jeg må desværre sige til den højtærede minister, at der synes at være en stor modsætning mellem ministerens sikkert velmente ønske om en stilfærdig administration og det, det foreliggende lovforslag meget let kan afstedkomme.

Ser vi tilbage på de godt og vel 50 år, hvori vi nu har haft lovgivningen om statshusmandsbrug, har der glædeligvis i overvejende grad været enighed om de bestræbelser, der er udfoldet for at gøre denne lovgivning så tilfredsstillende i sine virkninger som vel muligt. Jeg synes egentlig, det er et af de få lovgivningsområder, hvor man kan sige at man er nær ved at have nået det fuldkomne. Ikke mindst blev der i det kommissions- eller udvalgsarbejde, som den forhenværende statsminister, daværende landbrugsminister Erik Eriksen, tog initiativet til, foretaget en meget omhyggelig og grundig gennemgang, vi kan næsten sige kulegravning, af vor jordlovgivning, og med hensyn til det omfattende lovgivningsresultat, som det gav anledning til, måtte man være enig med dem, der på det tidspunkt sagde, at nu havde vi da endelig fået en statshusmandslov, der i lang tid skulle kunne danne et bæredygtigt grundlag.

Det var daværende landbrugsminister Bording, der kom til at sætte sit navn under de love. Det var især indførelsen af den såkaldte forkøbsret og dens omfang, der var det springende punkt. Det lykkedes til sidst at nå et resultat; modstridende anskuelser bøjede sig, som vi siger, mod hin-

anden. Vi skiltes med en følelse af, at vi havde gjort et godt stykke arbejde, der var folkestyret værdigt, og at der nu var skabt tilfredshed og rimelighed på dette meget væsentlige og vigtige område.

Det har derfor været mig en uhyre stor skuffelse at være vidne til, i nogen måde gennem et længere tidsrum, men også nu i forbindelse med det foreliggende lovforslag, at man igen begynder at skabe røre og uro om de problemer. Det er imod, man kan næsten sige det, der var forudsætningen for forliget i 1948. Det er også uden saglig begrundelse, fordi virkningerne af de muligheder, loven af 1948 tilvejebragte, ikke tilnærmelsesvis er udtømt. Derfor er det min opfattelse, at det foreliggende lovforslag er overflødigt, ja, jeg kunne næsten fristes til at gå et skridt videre og sige, at det vil vise sig at være skadeligt. Det er overflødigt, fordi det er muligt indenfor de givne lovgivningsrammer at imødekomme berettigede krav, og det er skadeligt, fordi det sætter den enighed på spil, der hidindtil har været rådende, og som man har lagt så afgørende vægt på.

Som jeg sagde før, tror jeg, at den højtærede minister gerne ser, at der ikke på de felter, hvor han har ansvaret, opstår mere spektakel end lige højest nødvendigt. Det er i og for sig også en anskuelse, som jeg lagde til grund, da jeg i sin tid havde den ære at bestride den post, hvorpå min efterfølger nu sidder. Men jeg må desværre sige, at ministeren ved fremsættelsen af det foreliggende lovforslag har lagt op til et røre og en storm, som det måske kan blive vanskeligt nok at få besværet igen. Den højtærede minister siger, at han har afstået fra at stille forslag om ekspropriation. Det lyder så tilforladeligt, men i praksis vil denne indrømmelse være af begrænset betydning. Såfremt lovforslaget vedtages, vil det i hvert fald dels ved den indskrænkning, der finder sted af familie-kredsen, og dels ved en vidtgående fortolkning og administration af begrebet tillægsjord være muligt at tiltvinge sig store arealer.

Da vi i sin tid førte de forhandlinger, som jeg for et øjeblik siden omtalte, og som altså førte til, at vi gik med til at indføre den såkaldte forkøbsret, var det ikke uden store betænkeligheder, at vi gjorde de

[Sønderup.]

indrømmelser, fordi vi har lagt og fortsat lægger så afgørende vægt på sammenhængen mellem slægterne og jorden. Man ser i det foreliggende lovforslag, at man vil gøre et yderligere fremstød overfor slægten i forbindelse med jordbesiddelse. Bestemmelsen i § 3 om, at begrebet tillægsjord sættes i relation til magelæg og vederlagsjord, betinger, at man ved, man kan næsten sige en slags kædereaktion og ved forskydninger kan sætte så meget i værk, at der praktisk talt ingen er, der ved ejerskifte kan vide sig sikker. Det underbygges yderligere ved, at jordlovsudvalget får generel adgang til tinglysning af forkøbsret.

Hidindtil har det været en forudsætning, at 1. oktober 1953 skulle være skæringsdag for henvendelser om tillægsjord, men ifølge lovforslaget bliver der frit slag videre fremover. Hvis vi nu ser på de erfaringer, man har gjort i forbindelse med tillægsjordproblemet, så fortæller de os noget om, at det har været i høj grad overvurderet. Man anslog i sin tid, at ca. 50 000 brug skulle være i bekneb for mere jord, og så er der dog til dato kun indkommet 9 000—10 000 andragender. Det er ikke noget stort tal, når der samtidig henses til, at konjunkturerne i høj grad har virket tilskyndende.

Det er altid sådan, at under forholdsvise gode vilkår vil alle have mere jord, enten de i og for sig strengt taget har brug for den eller ikke. Jeg skal slet ikke gøre noget forsøg på at bortforklare, at der foreligger tillægsjordproblemer. Jeg erkender, at de foreligger, men jeg finder anledning til stærkt at understrege, at man har gjort det til mere, end det er. Jeg mener, at det er muligt at løse dette problem indenfor rammerne af den jordlovgivning, der er rådende i dag. Det er muligt og må være muligt og skulle gerne være muligt at løse det med respekt for ejendomsretten. Jeg kan ikke lade være at minde om nogle udtalelser, der for ikke så forfærdelig længe siden blev fremsat i „Politiken“ af en husmandsbrugets førstemand, tidligere også et meget æret medlem af dette høje ting, N. P. Andreasen, hvori han gjorde gældende, at efter hans opfattelse var der noget, der tydede på, at den bedste fordeling mellem brugsstørrelserne måske endnu nogle hundrede år frem i tiden ville være den, vi har

i dag. Det var altså den radikale N. P. Andreasen, der sagde det, og det var i „Politiken“, det stod, så det må da være den højeste form for autorisation i denne forbindelse.

Jeg tror, det er farligt at standardisere husmandsbrugenes størrelse. Under hensyn til den økonomiske udvikling, der har fundet sted, har de små brug også deres mission, man kan næsten sige det sådan: både til at starte på og til at træde fra. Det er mange gange lettere for de unge at begynde ved en mindre ejendom, ligesom det også har betydning for en ældre landmand, at han eventuelt kan tilbringe de sidste år på et mindre brug. Levealderen er jo forlænget, og det er i dag, i modsætning til tidligere, næsten umuligt at leve udelukkende af selv en noget større kapital. Men dertil kommer også, at en ejer af en for lille ejendom, som ikke kan få tillægsjord, i dag har mulighed for at komme i betragtning ved oprettelse af nye brug.

Hvad angår tvungen konjunkturte, tillægger jeg den egentlig ingen praktisk betydning i nogen henseende. Hvis jeg kan undgå misforståelse, vil jeg gerne sige det sådan, at det er også en af de doktriner, der sammen med så mange andre i forbindelse med jord- og skatteproblemer ofte kun har tjent til mere at forvirre end at klare begreberne. Det var i sin tid i radikale kredse, navnlig medens Niels Frederiksen havde føringen, en udbredt opfattelse, at en konjunkturbestemt rente og så jordrentereformen kunne virke som en slags universal middel til at sikre et stabilt prisniveau på landbrugsejendomme, men iøvrigt også i en række andre forbindelser var en heldig foranstaltning.

Den forestilling forekommer det mig man fra radikal side selv undlivede allerede i fjor og nu har gjort igen i forbindelse med det lovforslag, der påny er fremsat, altså forslaget om at skaffe øgede lånemuligheder netop for disse brugstyper. Der er jo al grund til at anerkende, at man på enkelte områder tager fejl, det kan vi allesammen komme ud for, men da konjunkturte altså efter min opfattelse og med baggrund i de erfaringer, vi har gjort, kun har haft begrænset, for ikke at sige slet ingen betydning, kan vi ikke gå med til at gøre den tvungen; vi kan højst strække os til,

[Sønderup.]

at man bliver ved den gældende valgfri ordning.

Vedrørende begrebet den såkaldte fri jord skal jeg afstå fra på forhånd at tage stilling til det. Man kan jo i et eventuelt udvalg nærmere undersøge problemet og dets eventuelle betydning i forbindelse med hele tillægsjordproblemet.

Ja, af det, jeg her har sagt, vil den højtærede minister sikkert have fået et svagt indtryk af, at jeg hverken kan anbefale eller støtte det foreliggende lovforslag. Jeg tror, man næsten kan sige, at der gives ikke på hele kloden noget eksempel på, at landbruget i den grad er overladt til sin egen og tilfældighedernes skæbne, som tilfældet er i Danmark, og hvor det tilmed har en så fundamental betydning. Og dog er det næsten ikke mere end et lige tålt erhverv, som enhver, snart sagt, føler sig kaldet til at belære og korrekse både nu og da. Uden beskyttelse af nogen art må dansk landbrug tage naturens og afsætningsmulighedernes luner, og så kommer man altså nu i tilgift med et lovforslag som dette her, der tager sigte på i jordlovgivningen at indføre bestemmelser, som giver overordentlig store muligheder, altfor vidtgående muligheder, for skøn og vilkårligheder, og som gør, at det bliver vanskeligere at disponere med en lidt fjernere fremtid for øje, hvad der er så nødvendigt indenfor landbruget.

Under normale forhold og taget på lang sigt har det for den overvejende part af dansk landbrug aldrig været nogen særlig lukrativ forretning at være bonde, og når det alligevel kan have en vis charme, har i overvejende grad to faktorer været afgørende. Den ene er den tilfredsstillelse, der er ved at være sin egen arbejdsgiver, og den anden er glæden ved i mark og stald at sysle med planter og dyr. Det er de forhold, der betinger samhörighed mellem en bonde og hans bedrift, og som gør, at en bonde i trange tider kan gå ind under afsavn og trange kår for at bevare hjem og arve.

Alle og måske ikke mindst vi, der i Jylland har været vidne til, hvorledes man gennem slid har fravristet heden ager efter ager, føler det som en grov uret, at man skal komme ud for de mere eller mindre maskerede ekspropriationsforretninger, som lovforslaget dybest set baner vej for, til forgiftning

af naboforholdet mange gange. Vi har fået en ny grundlov, og det priser vi jo med god grund og er glade for, ja, der tales jævnligt om frihed og demokrati, så vidt og bredt, at man nu og da får visse fornemmelser. Man mindes med rimelig foragt de tider, da træhest og nådigherre var bønderes og ligestilledes daglige omgangsfæller. Ak ja, hvor er det i grunden besynderligt, som tilværelsen går i kredsløb! Vi er blevet befriet — det skal indrømmes — for mange nådigherrer i gammeldags forstand, men der er desværre på mange områder indenfor de mange „væsener“ og institutioner, vi har, dukket nye nådigherrer op, og vi skal i høj grad vogte os for gennem vor lovgivning at støtte en sådan udvikling.

Venstre har til dato været med til at fremme udstykningen, og det vil vi også fortsat være, men det må ske på et naturligt grundlag og med respekt for ejendomsretten. De muligheder, der foreligger for en øget udstykning med baggrund i den lovgivning, vi har, er, som jeg sagde før, ikke tilnærmelsesvis udtømt. Af disse og iøvrigt en række andre grunde må jeg betegne det foreliggende lovforslag som ganske overflødigt, ja, næsten skadeligt, og derfor vil vi gå imod det.

Hvad det radikale forslag angår, om en ændret finansiering af bestående husmandsbrug, erkender vi, at der er problemer på dette område, men jeg er ikke helt uenig med den højtærede minister, når han gør den betragtning gældende, at det sandsynligvis var heldigt, om man afventede resultaterne af det arbejde, som finder sted i den såkaldte realkreditkommission. Når de til sin tid foreligger, vil vi meget gerne være med til at råde bod på de uheldige forhold, som jeg erkender der i denne forbindelse forekommer.

Tesdorpf: Jeg vil gerne give den foregående taler, det ærede medlem hr. Sønderup, ret i, at landbrugsministeren med dette lovforslag sikkert har sæt storm og ikke enighed. Jeg kan sige til den højtærede landbrugsminister, at ministerens beroligende ord, som blev sagt ved danske landmænds delegeretmøder i 4 landsdele til imødegåelse af tilhørernes ængstelse overfor kommende jordlovsforslag, tror jeg vil blive blæst bort i denne storm — og med rette. Ængstelsen

[Tvedorpf.]

gjaldt både de reelle og de principielle angreb på det, som tilhørerne på disse delegeretmøder mente skulle stå fast.

Der er nogle ganske ejendommelige ting ved det foreliggende lovforslag, som jeg gerne vil sige lidt om, inden jeg beskæftiger mig med mit partis syn på rigtigheden af det foreslåede set i større sammenhæng. For et lille års tid siden fremsatte socialdemokratiet — det var med den nuværende højtærede minister for offentlige arbejder som ordfører — et lovforslag af lignende karakter som det nu fremsatte. Deri foresloges ekspropriation af tillægsjord. Enten man nu kunne lide det eller ej, så var det i hvert fald et forslag, der var til at forstå, fordi det sagde tingene ligeud. Det foreliggende lovforslag drejer sig overvejende om een ganske bestemt ting, nemlig også om ekspropriation af tillægsjord, men ordet „ekspropriation“ — det er det mærkelige — som stod i det forrige lovforslag af samme karakter, er nu simpelthen forsvundet. Jeg tror, at den højtærede landbrugsminister selv har tænkt lidt over det, for han siger i sin fremsættelsestale, at socialdemokratiet stadig gerne vil ekspropriere; da han imidlertid må gå ud fra, at det radikale venstre heller ikke nu vil gå ind for ekspropriation, kommer han med dette lovforslag. Det er en af de mærkelige ting, jeg vil pege på.

Det er mærkeligt, at en minister i sin fremsættelse begynder at gætte på, hvorledes de enkelte partier vil stille sig til lovforslaget, og ligefrem frier til et flertal med henblik på det forslag, han fremsætter. Nu går jeg ud fra, at det radikale venstre og dets ordfører forlængst har gennemskuet indpakningen om lovforslaget og set, at det også går ud på ekspropriation, og derfor venter jeg, at det radikale venstre siger klart nej dertil. Og dette vil vi jo meget snart få opklaret. Men så er spørgsmålet: Hvordan eksproprierer man uden at kalde det ekspropriation? Ja, nøglen til forståelse af dette hokuspokus — hvis jeg må sige det på den måde, for det er faktisk en mærkelig tryllekunst — nøglen findes i den tilføjelse, som § 8 i henhold til lovforslaget skal have i slutningen af stk. 10. Der står dér: „Ved køb forstås i denne paragraf erhvervelse mod fuldt eller delvis vederlag i henhold til aftale eller arveudlæg“. Ved den til-

føjelse, som man giver loven, får man altså at vide, at arv er lig med køb, når det drejer sig om jord, og når der er prioriteter på ejendommen. Efter denne, jeg må have lov at sige nye, udlægning køber man ejendommen for prioriteterne, selvom der i virkeligheden er tale om arv, og derefter kan staten gøre sin forkøbsret gældende og fraskille jord til tillægsjord og tilbagelevere ejendommen. Altså, når der er prioriteter på en landejendom, bliver arv til køb, og staten overtager ejendommen for prioriteterne. Det er virkelig hokuspokus, men jeg vil gerne tilføje, at for mig, og jeg tror for mange, er det let at gennemskue.

Så kommer der en anden, ikke mindre mærkværdighed. Både i fremsættelsestalen og i lovforslagets bemærkninger siges der, at denne praksis, altså at forvandle arv til køb, i alt væsentligt hidtil har været fulgt af administrationen med hensyn til erhvervelser ved arveudlæg udenfor den hidtil undtagne familiekreds og ved køb til favorpris. Da den familiekreds, som nu er beskyttet, ifølge dette lovforslag skal indsnævres, ønsker man altså den hidtil beskyttede familiekreds ved lov bragt ind under administrationens hidtidige praksis. Jeg tror virkelig, at her er et forhold og et lovforslag med bemærkninger, som der er meget, meget god grund for folketinget til at se meget nøje på, ikke blot for dette forslags skyld, men for det rent principielle i denne sag.

Jeg vil gerne spørge, om det for det første er meningen, at en administrationspraksis skal være gyldig forløber for en lov, ja, så gyldig, at den ligefrem anføres som grund i bemærkningerne, og dernæst, og det er det vigtigste, vil jeg meget gerne vide, hvor ofte administrationen har praktiseret denne regel, og hvor mange gange man har forsøgt at praktisere den, men opgivet det, fordi den, der skulle arve, nægtede at godkende administrationens synspunkt. Jeg vil gerne sige til den højtærede landbrugsminister, at jeg personlig har mine tvivl om, at reglen er praktiseret ret ofte.

Jeg har en formodning om, at det i virkeligheden mere er et ønske hos administrationen end en praksis, og hvis denne formodning er rigtig, synes jeg, sagen er mere end mærkelig, for så synes jeg faktisk den er farlig. Derfor vil jeg bede den højtærede minister om at give nogle konkrete oplys-

[Tesdaupf.]

ninger om dette spørgsmål her fra folketingets talerstol. Jeg spørger ministeren ganske enkelt: I hvor mange tilfælde har administrationen praktiseret denne regel, altså virkelig taget, købt, ejendommen efter den regel, som i bemærkningerne karakteriseres som „den hidtil fulgte administrative praksis“? Jeg beder ganske enkelt om oplysninger om, hvor tit det er sket.

Så er der nogle andre enkeltheder, jeg gerne vil berøre. Det, der står i det nye stk. 7, som sættes ind i § 8, betyder i virkeligheden, at to landmænd ikke mere kan mageskifte deres ejendomme, uden at staten griber ind med forkøbsret. Hvis dette lovforslag og denne nye regel bliver vedtaget, vil det være en ny hindring for landbrugerhvervets bevægelsesfrihed og for dets smidighed, en ny hindring, som jeg i høj grad vil beklage. Der kan være hindringer nok i forvejen for denne smidighed, som er så tiltrængt.

Ministeren siger endvidere i sin fremsættelse, at han er klar over, at man vil spørge, om der er overensstemmelse mellem det her foreslåede og det, som folketinget i 1949 vedtog i § 11-loven, loven om landbrugs-ejendomme. Ministeren trøster sig selv og andre med, at da § 11 jo først og fremmest skulle ordne tillægsgjordproblemet omkring den pågældende ejendom, og da dette lovforslag også tager sigte på at ordne tillægsgjordproblemet, er der god harmoni, siger den højtærede landbrugsminister, mellem bestemmelserne i loven og i dette lovforslag. Men det er ikke rigtigt. Der er ikke harmoni mellem løftet i § 11 og det, at man nu ved dette lovforslag prøver at bryde dette løfte ved igen at gribe ind overfor sådanne ejendomme. Hvis ikke tillægsgjordproblemet for en ejendom allerede er ordnet ifølge § 11 — og det kan udmærket godt tænkes, at selvom lovens ord er opfyldt med hensyn til jordafståelse, er det ikke fuldt ordnet — så bryder man løftet, og bryder også løftet overfor dem, som har to ejendomme og efter 1949-loven mente at have ret til at

beholde dem i familiens eje. Man havde lovens ord derfor og mange ordføreres ord både i folketinget og landstinget. Med de jordlove, som man har haft i de senere år, både forkøbsretsloven og de små jordlove, har man, som også det ærede medlem hr. Sønderup sagde, med rette ment og med rette kunnet forvente fra landbrugernes, fra ejendomsbesiddernes side, at nu havde man, som der var givet udtryk for, også virkelig klaret problemerne og fået en endelig ordning. Derfor synes jeg, at et sådant brud, som der her i virkeligheden sker overfor § 11, er principielt meget farligt. Jeg vil også sige det lidt stærkere: jeg synes, det er uanstændigt og retskrænkende, og jeg mener, det kan bidrage til, at landets borgere finder, at de ikke kan stole på lovgivningsmagtens ordholdenhed, og det er ganske overordentlig farligt og beklageligt. Jeg tror også, jeg kan tilføje, at mange af de ærede medlemmer, som stemte for de små jordlove, mange, som måske gjorde det med betænkelighed, gjorde det, fordi de mente, som sædvanlig, at det var bedre trods alt at få et forlig end en hård afgørelse, fordi de havde den opfattelse, at man på den måde fik ligesom gjort endelig rent bord; jeg tror, at de mange medlemmer, som har stemt for det dengang, og som nu vil opdage, at man i virkeligheden bryder det løfte, som disse love dengang gav, vil føle sig meget ilde berørt, hvis det foreliggende forslag skulle blive vedtaget.

Med hensyn til forslaget om i fremtiden udelukkende at have konjunkturbestemt rente i stedet for valgfrihed mellem konjunkturbestemt rente og fast rente, som man har det nu, kan jeg sige, at mit parti er imod at ændre ved de nugældende regler for renten. Udstykningens formål, som efter mit partis opfattelse er at hjælpe mennesker til selvstændige virksomheder, hvor det er økonomisk forsvarligt, harmonerer ikke med tanken om, at statshusmændene skal tvinges til at være afhængige af staten.

Jeg må måske ved denne lejlighed sige

[Tesdaupf.]

et par ord om det radikale venstres lovforslag angående suppleringslån, som behandles sammen med dette forslag. Mit parti er imod, at det pågældende forslag vedtages. Vi kan ikke se, at det er rigtigt, som også ærede medlem hr. Sønderup sagde, at der skulle være en god sammenhæng mellem dette forslag og det, som det radikale venstre hidtil har hævdet, at netop den konjunkturbestemte rente skulle holde ejendomspriserne nede, og vi er imod selve lovforslaget. Vort hovedsynspunkt både med hensyn til den konjunkturbestemte rente og med hensyn til det radikale venstres forslag er, at vi ikke vil behandle eller vedtage løsrevne ændringer i de pågældende bestemmelser nu, da vi i virkeligheden trænger så stærkt til en gennemgribende undersøgelse af alle problemerne omkring udstykningen og omkring landbrugets kreditapparat. I anledning af det radikale forslag kan jeg sige, at der sidder jo i dag en kommission til behandling af landbrugets kreditapparat, hvor man arbejder med disse ting, og der ville være god grund til at afvente, hvilket resultat man dér kommer til, inden der foreslås ændringer.

Med hensyn til lovforslagets hovedspørgsmål, nemlig tildelingen af tillægsjord, kan jeg sige, at mit parti er imod den krænkelse af arveret og ejendomsret, som den her foreslåede udvidelse af forkøbsretten er udtryk for. Jeg kan endvidere sige, at hvis regeringen virkelig vil foreslå en ekspropriation, anser vi det for aldeles nødvendigt, at man siger det lige ud og ikke pakker det ind, som man gør det i dette forslag. Men rent bortset fra disse indvendinger kan vi ikke se begrundelsen for med hensyn til hele dette spørgsmål i dag at gå til en ny lovgivning. I tiden fra 1948 til 1952, de år, hvor man har arbejdet med dette spørgsmål på den nuværende basis, har ca. 2 700 ejendomme fået tillægsjord, d. v. s. ca. 600 ejendomme om året. Nu er der godt 9 000 ejendomme, der har søgt om det, og med den nuværende fart kunne altså antagelig en meget stor del af disse 9 000 ejendomme være tilfredsstillet i løbet af en 15 år; man må jo ikke glemme, at de herom givne love først rigtig er begyndt at virke i de senere år, d. v. s. at det snarere skulle gå stærkere

end langsommere. Men den højtærede landbrugsminister mener jo, at størsteparten af de 39 000 brug under 5 ha burde laves om til standardbrug med fra 8 til 12 ha, det siger den højtærede minister i sin fremsættelsestale.

Ministeren spørger medlemmerne i dette høje ting, om vi vil være med til dette lovforslag. Jeg vil gerne spørge ministeren: Hvor meget ved vi i dag om, hvor mange sådanne standardbrug, som ministeren stiller efter, det i de kommende år vil være ønskeligt at have i landet? Jeg vil gerne spørge ministeren, hvorledes landbrugets udvikling her og i andre lande vil forme sig, og hvilken indflydelse hele den revolution, som landbrugets mekanisering og rationalisering betyder, i virkeligheden har, denne udvikling, som vi i disse år oplever, og som vi næsten dårligt kan følge med i, fordi den sker lige omkring os i vort eget land i øjeblikket. Hvorledes vil hele den revolution virke på vore produktions- og afsætningsvilkår og på tilgangen af unge til landbrugserhvervet? Jeg vil gerne spørge, hvilke former, driftsmæssigt og jordfordelingsmæssigt, vi i, lad os sige, de kommende 50 år vil have mest brug for at have for at bevare den konkurrenceevne, som nu engang er en livsbetingelse, ikke bare for landbrugserhvervet, men for landet som helhed.

Den højtærede landbrugsminister vil måske sige, at det var mange og store spørgsmål. Jeg vil dertil sige: ja, men det er minsandten ikke for mange og for store spørgsmål om denne sag, for man ved ikke noget som helst sikkert om alt dette, og når meget tyder på, at hvad den økonomiske side af sagen angår, går udviklingen for egentlig landbrugsvirksomhed imod større og større enheder, synes jeg, man har lov at spørge, om det ikke er meget betænkeligt at komme med et lovforslag, der går ud over allerede bestående lovgivning på dette område, der griber ind i bestående familierettigheder, og som udsætter bestående landbrugsenheder, ejendomme helt ned til 56 000 kr.s grundværdi og under dette, hvis jordlovsudvalget skønner det forsvarligt — det sidste skal man trods alt lægge mærke til — for at måtte aflevere jord, som de ikke har for meget af, aflevere af den enhed, som bruget er tilpasset til, til et lille brug, som vi i det lange løb ikke aner

[Tesdaupf.]

om vi får råd til og brug for at opretholde. Jeg tror, at alle, også ministeren, ved, at der har været en saglig diskussion i dette land, som mange — også videnskabsmænd — har deltaget i, om landbrugets fremtid, dets produktionsmuligheder og tilgangen til landbruget. Denne diskussion er foregået i den senere tid, og når man her fremsætter et lovforslag på dette område, uden at disse forhold først er blevet undersøgt til bunds, synes jeg, det er i nogen grad at lade hånt om de argumenter, som er kommet frem i denne diskussion, en diskussion, som i det hele taget har vist, hvor usikre vi er på dette punkt.

Jeg kan forsikre ministeren, at vi i mit parti er betænkelige ved dette lovforslag og mere end det, vi er imod fremsættelsen af et sådant lovforslag, og vi vil ikke være med til dets gennemførelse. Hvis derimod den højtærede landbrugminister skulle ønske, at alle disse spørgsmål om landbrugets rationalisering og om de mest hensigtsmæssige produktions- og afsætningsforhold for landbruget blev behandlet indgående og sagligt i en alsidig kommission, således som mit parti forlængst to gange har foreslået det, vil ministeren til enhver tid finde os villige og parat til arbejdet.

Aage Fogh: Den sidste ærede taler udtrykte bekymring med hensyn til en fortsættelse af udstykningen i Danmark. Denne betænkelighed er også kommet til udtryk fra anden side, og jeg finder derfor anledning til til indledning at gøre et par bemærkninger om de sidst foreliggende resultater angående økonomien i landbrug af forskellig størrelse. De har været offentliggjort i „Tolvmandsbladet“, og de findes i driftsbureauets beretning. Det er altså offentlig tilgængeligt materiale, og det viser et par ting.

Hvis vi spørger om nettoproduktionen, hvorved man forstår værdien af det, der produceres på 1 ha, minus værdien af det, der må indkøbes i form af hjælpestoffer, er svaret, at for det store landbrug er nettoproduktionen 1 448 kr., medens den for husmandsbruget er 2 213 kr. Der er altså en forskel i produktionsværdierne på 50 pct. til fordel for det mindre landbrug. Dette være sagt til trøst for det ærede medlem hr. Tesdorp.

Så vil man sige, at det med produktionen er ikke det vigtigste; det er det samfundsmæssige udbytte, vi må spørge om: Hvad giver de af rente, hvad giver de af arbejds-løn, hvad giver de af skat, disse tre samfundsvigtige ting? Her er svaret, at i året 1952—53 havde det regnskabsførende husmandsbrug et samfundsudbytte på 1 708 kr. pr. ha, medens herregårdene havde 1 037 kr., altså en forskel på 66 pct. til fordel for husmandsbruget. Nogle vil sige: javel, men det er ikke tilstrækkeligt, vi ved, at med hensyn til forrentningen er det det store landbrug, der ligger bedst. Det har det gjort gennem en lang årrække, og det gør det altid, når der er krig i verden og kornproduktionen bliver den mest lønnende afgrøde. Når den simpleste eller næstsimpleste form for landbrug, der findes, bliver trumf i spillet, er det altid det store landbrug, der klarer sig, men der er ved at ske en ændring. Jeg gør opmærksom på, at fra 1951—52 til 1952—53 er herregårdenes forrentningsprocent faldet fra 11,6 til 10,8, medens husmandsbrugets forrentningsprocent er steget fra 5,9 til 7,1, en tilbagegang for de store gårde på 0,8 pct. og en fremgang for husmandsbruget på 1,2 pct., og jeg tør godt garantere for, at med de faldende priser, vi har været ude for i indeværende år, vil de to brugsstørrelser næste år komme på samme niveau med hensyn til forrentningsprocent.

Jeg mener altså, det er ganske sikkert, at det mindre landbrug, når årets regnskab skal gøres op, både med hensyn til nettoproduktion, samfundsnytte og forrentningsprocent vil være fuldt på højde med og på to af disse områder væsentligt over det store landbrug.

Desuden er der en lille ting, man kan lære af regnskabet. Det er betydningen af, at vi afskaffer de indeklemte husmandsbrug og supplerer dem med jord, så de får en passende størrelse. Det viser sig nemlig, at hvis man opdeler husmandsbrugene i to grupper, de såkaldte indeklemte brug og passende store brug, bliver forrentningsprocenten for de passende store ikke 7, men lidt over 8. Derfor vil det være en fordel, at man søger dette ændret.

Disse indledende bemærkninger til beroligelse for dem, der er bange for den udvikling, vi er inde i. Altså, det rent økono-

[Aage Fogh.]

miske grundlag er efter mit skøn i orden.

Jeg skal så ganske kort fremhæve betydningen af det sociale moment. Jeg tror, det vil være overmåde farligt at fortsætte med at pumpe flere og flere medborgere fra landet ind til de store byer. Jeg tror, at en fortsættelse af den udvikling, som professorerne Dich og Jørgen Pedersen har gjort opmærksom på, og som i øjeblikket går med en fart, vi aldrig har kendt tidligere, kan blive farlig. Også af denne grund bør vi skaffe plads til flere derude.

Angående det foreliggende lovforslag skal jeg blot sige et par ord om noget af det, der ikke findes i forslaget. Jeg havde i fjor lejlighed til på mit partis vegne at tage stilling til det forslag om ekspropriation, som socialdemokratiet havde fremsat, og jeg kunne forsåvidt i dag nøjes med at henvise til mine udtalelser på mødet den 10. marts 1953, de findes i folketingstidende sp. 3254, men jeg vil dog gerne uddybe disse udtalelser lidt nærmere.

Jeg vil først og fremmest gøre opmærksom på, at efter mit skøn ligger det sådan, at hvis man gennemfører en ekspropriationsbestemmelse i dag, vil jordlovenes administrationsapparat bryde fuldkommen sammen. Det er ingen hemmelighed, at der er megen kritik overfor jordlovenes administration, den er langsommelig, og man har det indtryk, at den er belastet til den yderste grænse, og jeg tør roligt påstå, at hvis den derudover blev belastet med administrationen af en ekspropriationsparagraf, ville det hele blive kaos. Bl. a. derfor vil vi ikke kunne støtte et sådant forslag.

En anden ting, jeg gør opmærksom på, er, at ved den måde, administrationsapparatet er opbygget på, adskiller jordlove sig fra alle andre love, idet de ikke alene skal vedtages af et demokratisk folketing, men også vedtages af en administration, der er bygget op på et demokratisk grundlag. Vi ser jo det særsyn i dag, at formanden for det udvalg, der administrerer jordlovene, er i principiel modstrid med flertallet her i tinget. Han er således modstander af jordrenteprikket og modstander af konjunkturbestemt rente. Vi ved, at i alle tremandsudvalgene og alle amtskommissionerne i de amter og sogne, hvor venstre og konserva-

tive har flertallet, sidder der to modstandere mod en ekspropriationsbestemmelse og højst een for. Hvordan tror de ærede medlemmer samarbejdet former sig derude? Altså også af hensyn til det samarbejde, der nødvendigvis må findes, hvis denne administrationsform skal opretholdes, vil jeg anse det for uforvarligt at gennemføre en ekspropriationsbestemmelse i dag, og jeg anerkender, at den højtærede landbrugsminister har vurderet disse særlige forhold rigtigt og har undladt at fremsætte noget forslag om ekspropriation. Det tjener for mig at se som bevis for den højtærede landbrugsministers sunde dømmekraft.

Dernæst nogle ord om forkøbsretten. Jeg forstår aldeles ikke, at de foregående talere, det ærede medlem hr. Sønderup og det ærede medlem hr. Tesdorpf, taler, som om det var en helt ny jordlov, vi skulle lave. Det er jo fuldkommen forkert. Det eneste, det drejer sig om nu, er, at der, da det nye, som blev indført i 1948, princippet om forkøbsret, har vist sig ikke at være helt så tilfredsstillende, som vi havde ventet, skal foretages nogle ændringer. Alt det andet, der blev gennemført i 1948, står uændret.

Først må jeg vedrørende bestemmelsen om forkøbsretten sige, at jeg vurderer den meget højt. Jeg er særdeles tilfreds med, at vi i 1948 kunne enes om at gennemføre den. Det har imidlertid vist sig i praksis, at i adskillige amter er forkøbsretten overhovedet ikke brugt; adskillige af udvalgene har i de amter, hvor de har ansvaret for administrationen, overhovedet ikke en eneste gang prøvet at bruge forkøbsretten, medens den i andre amter bruges hyppigt og med godt resultat. Vi må derfor forlange, at det i den kommende tid må blive en almindelig regel, at forkøbsretten bringes i anvendelse, for derigennem kan der fremskaffes jord. Det har hidtil knebet ikke så ganske lidt i praksis at få en landmand til at forstå, at det, at der tinglyses forkøbsret på hans ejendom, i og for sig ikke medfører ulemper for ham. Det bedste eksempel, vi har herpå, er, da forkøbsretten blev brugt overfor Lerchenborg, vel nok den største handel, der er foretaget på dette grundlag. Da ejeren havde solgt Lerchenborg til den engelske godsejer for ca. 1/2 mill. kr. og statens jordlovsudvalg gik ind i handelen, fik sælgeren til punkt og prikke det, der var aftalt med

[Aage Fogh.]

den engelske godsejer. Sådan vil det altid være: sælgeren, der sælger i fri handel, får, hvis staten træder til og gør forkøbsretten gældende, dækning til sidste krone og øre, og derfor kan jeg ikke forstå, hvorfor man er så betænkelig. Dette er den ene side af sagen.

Den anden side af sagen er, at den forkøbsret, vi gennemførte, fritog den såkaldte frie jord. Men det kan ikke være rigtigt, at man har jord liggende uden landbrugsforpligtelser, jord, der i mange tilfælde kan hindre en fornuftig arrondering, fordi man ikke kan belægge den med forkøbsret som anden landbrugsjord. Derfor hilser jeg med stor tilfredshed, at den højtærede landbrugsminister har taget forslaget herom med; det vil vi selvfølgelig støtte. Det må gennemføres, og reglen må benyttes.

Jeg er også særdeles tilfreds med, at den højtærede landbrugsminister opretholder bestemmelsen om, at tinglysning på ejendomme med mindre end 56 000 kr.s grundværdi også kan foregå i fremtiden. Personlig har jeg flere gange givet udtryk for den opfattelse, at det mest reelle på dette område ville være, at der var tinglyst forkøbsret på alle landbrugsejendomme i Danmark, så at jordlovsudvalget, når disse ejendomme sælges i fri handel, simpelthen i hvert enkelt tilfælde gør opmærksom på, om det vil bruge forkøbsretten eller ej. I langt, langt de fleste tilfælde vil det ikke gøre brug af den, så har det ingen interesse, men det må være overkommeligt for amtskommissionerne og tremandsudvalgene derude at tage stilling til, om man i de enkelte tilfælde vil benytte sig af forkøbsretten. Det tror jeg ville være det bedste grundlag, men det har man ikke turdet foreslå denne gang. Nu foreslår man bare, at der skal være en mulighed herfor, og jeg hilser med stor tilfredshed, at dette indføres.

Så er der i forbindelse med forkøbsretten spørgsmålet om afgrænsning af den familiekreds, der er en hindring for, at forkøbsretten kan anvendes. Jeg skal ikke nægte, at jeg, da jeg hørte det ærede medlem hr. Sønderup tale om dette spørgsmål, virkelig blev helt rørt. Den varme, det ærede medlem lægger i stemmen, når han taler om det forhold, der er imellem familien og familiegården, rørte mig. Jeg synes også,

det er naturligt, at der, når en ejendom skal gå i arv til sønner eller døtre, ikke er forkøbsret, men når man skal lidt længere ud i slægten, er det mit indtryk, at de grænser, vi har i øjeblikket, er lovlig vide. Nu ved jeg ikke, om de grænser, den højtærede landbrugsminister har sat, er passende, men i udvalget vil jeg foreslå, at vi undersøger, hvilken indskrænkning af familiekredsen det vil være rimeligt at gennemføre. Jeg vil bede det ærede medlem hr. Sønderup, der talte om familiegårdens betydning, om at huske på, at det ikke altid drejer sig om en søn eller en datter. Hvis det f. eks. drejer sig om en broders adoptivbarn, ville det så være urimeligt, om en nabo til denne gård, der kan være på 100—120 tdr. land, en indeklemt husmand med 5—6 tdr. land, fik 5—6 tdr. land af gårdens tilliggende? Han skal naturligvis give en god pris for den, og den, der skal have hovedejendommen, skal have alle pengene. Jeg forstår følelsen overfor slægtsejendommen, men jeg forstår også følelsen hos den husmand, der må gå på arbejde ude for at tjene til livets ophold, når han ser chancen for at få den jord, der er tilstrækkelig til, at han kan leve af sit eget, forsvinde. Det er de to hensyn, der skal afvejes mod hinanden, og jeg tror, det vil være klogt og rigtigt, at vi ved behandlingen af jordlovgivningingen også tænker på den indeklemte husmand og den fordel, han har af at få jorden, ikke forærende, men til en rimelig pris.

Jeg vil gerne sige til den højtærede minister, at jeg vil i udvalget være med til at undersøge, om det grundlag, ministeren foreslår til afgørelse af prisen, er det rette, altså om familiekredsen er rigtigt afgrænset og prisfastsættelsen den rigtige. Det kan diskuteres i udvalget, og jeg vil håbe, at vi ligesom i 1948 kan nå et fornuftigt resultat.

Jeg bemærkede, at det ærede medlem hr. Sønderup ikke tillagde den konjunkturbestemte rente nogen betydning. Nu ved jeg ikke, om det ærede medlem hr. Sønderup var med i den store skare jyske bønder, der i 1936 eller 1937 besøgte kreditforeningen i Viborg, men der skal efter sigende have været samlet 10 000 gæve jyske bønder på torvet foran kreditforeningsbygningen. De kom ikke for at synge lovsange over real-

[Aage Fogh.]

kreditsystemet, men for at protestere mod, at i en krisetid, hvor man knap kunne få det daglige brød, skulle kreditforeningerne have ret til de samme afdrag, som de altid har fået termin for termin. De var kommet for at stille det forlangende, at der i en krisetid blev taget rimeligt hensyn til landbruget også fra kapitalens side.

Den dag, vi indretter det på den måde, at i gode tider for landbruget kan renten stige til 6 pct. og i dårlige tider falde til 2 pct., har vi i nogen udstrækning været med til at afsvække virkningen af de konjunktursvingninger, der gennem de sidste 50 år har været dansk landbrugs forbandelse. Jeg forstår ikke, at det ærede medlem hr. Sønderup ikke tillægger den konjunkturbestemte rente nogen betydning. Jeg tillægger den overordentlig stor betydning og er villig til at gå ind for at gennemføre den som betingelse for, at de unge kan få overladt 80 000 kr. i lån til parikurs til rimelig rente, at de påtager sig at gå ind under konjunkturinteressens vilkår. Det vil give staten og samfundet sikkerhed for, at de i nedadgående tider vil kunne klare forpligtelsen, de 2 pct., og dækning, når de gode tider kommer igen.

Jeg kan altså i det store og hele takke for det lovforslag, ministeren har fremsat. Der er visse ting, vi skal diskutere i udvalget, og jeg håber så, at vi kan nå til et resultat.

Dernæst vil jeg gerne sige et par ord om det lovforslag, der er fremsat af mit parti. Jeg bemærkede, at den højtærede landbrugsminister og de efterfølgende talere sagde, at det forslag måtte skam hvile, indtil realkreditkommissionen var færdig med sit arbejde — men hvordan er forholdet her? Det er staten, der er kreditor, det er staten, der har lånt penge ud, det er staten, der skal fastsætte betingelserne for nyt lån. Det er altså folketingsret, der træffer afgørelsen. Vi behøver efter mit skøn ikke at vente på nogen realkreditkommission i så henseende. Hvad er det, der sker i praksis i dag? Lad os tage et eksempel fra den senere tid på Roskildeegnen. Der bliver solgt et statshusmandsbrug til 75 000 kr. Der skal præsteres en kontant udbetaling på 35 000 kr. Det er ensbetydende med, at statshusmandens børn ikke kan købe. Det er sandheden i dag, at der ikke mere

er balance mellem prisen på landbrugsejendomme og lånemulighederne. Nu kan de herrer godt sætte sig hen og vente på, at vi skal komme tilbage til de tider, vi havde i 30'erne, men det tror jeg ikke på at vi gør. Det er muligt, at vi får svingninger — det tør ingen benægte — men at niveauet vil blive et helt andet end i 30'erne, kan der begribeligvis ikke være tvivl om, og at lånemulighederne derfor også må være andre end dengang, er der heller ingen tvivl om. Ellers vil følgen blive, at husmændenes og landarbejdernes børn i praksis lukkes ude fra at kunne overtage selv forældrenes ejendom. Det ville jeg tro at det ærede medlem hr. Sønderup har stor forståelse for. Den slægtsejendom, her er tale om, er lige så meget værd for slægten som en bondegård. Var det ikke rimeligt, at man, når staten er kreditor, havde mulighed for at forhøje lånet? Om den grænse, jeg har sat, er den rette, kan diskuteres.

Var det ikke også rimeligt, at man sagde: vi kan give ret til tinglysning af en vis prioritet, en sælgerprioritet, i alt fald når det gælder en handel fra fader til søn eller datter? Jeg synes det, og jeg kan ikke tænke mig, at socialdemokraternes sidste ord i denne sag skulle være: det må I passe jer selv med, husmandsbørnene og landarbejderbørnene kan lukkes ude, der kan måske skaffes 100 eller 150 eller 200 statshusmandsbrug til, og der kan de være med, men de brug, der omsættes i fri handel, må i kraft af prisstigningen gå til andre. Det har vist sig og viser sig fra dag til dag, at de statshusmandsbrug, der sælges i dag, sælges ikke til statshusmændenes børn, men til dem, der kommer fra mere velhavende kredse og har arvede penge med. Det kan dog ikke være hensigten.

Jeg husker godt, at det blev sagt til mig i fjor, og det vil måske blive sagt igen: Hvad tror du Niels Frederiksen ville sige, hvis han så, at du stiller forslag om, at man tinglyser gæld på hans statsejendomme? Det ved jeg ikke, men jeg vil stille et modspørgsmål, som lyder: Hvad tror I Niels Frederiksen ville sige, hvis han så, at alle de statshusmandsbrug, han havde oprettet, og som var tænkt at skulle gå til landarbejdernes og husmændenes børn, nu bliver solgt til folk, der møder med arvede kapi-

[Aage Fogh.]

taler, fordi vi ikke vil bringe lånemulighederne og salgspriserne i rimelig overensstemmelse med hinanden? Og lad så folketinget vise, at vi ikke behøver at vente på en realkreditkommission. Jeg har den ære at være medlem af vedkommende kommission, og jeg tør godt garantere for, at det er svært at komme igennem; der er mange, mange ting, der skal undersøges — og undersøges grundigt. Men her er et område, vi kan overse, og som vi behersker, og her bør vi handle. Der er mange unge, der i den senere tid har spurgt, om den lov nu snart kom.

Jeg vil gerne spørge den højtærede landbrugsminister, om han virkelig mener, at der vil være nogen som helst risiko ved følgende belåning. Et statshus sælges for 60 000 kr. Staten forhøjer sit lån deri til 32 400 kr., og derefter giver man ret til tinglysning af en sælgerprioritet på 13 000 kr. Den unge mand må da selv møde med 12 000—14 000 kr. for at kunne komme ind. Vi bør anerkende den indsats, det er at præstere en sådan opsparing, ved at lægge vor långivning således tilrette, at disse unge har mulighed for at kunne overtage et landbrug af en sådan størrelse, at de kan ernære en familie. Det bør vi gøre herfra, ligesom vi bør sige til realkreditkommissionen, at det er det mål, vi har for vort arbejde. Der skal være mulighed for, at de unge, der har været flittige og dygtige og sparsommelige, får deres ønske opfyldt, nemlig det selvstændige landbrug på rimelige lånevilkår.

Dermed anbefaler jeg begge de foreliggende lovforslag til en velvillig behandling, og jeg håber, at vi kan nå et samlet resultat. Det er ikke nogen revolution af jordlovgivningen, der er tale om; det er kun en ændring af et enkelt punkt.

Fuglsang: Lad mig skynde mig at sige, at vi kommunister ser velvilligt på begge de to forslag, som her er til behandling, men at vi for begges vedkommende ønsker en grundig behandling i udvalg. Men når jeg har sagt det, vil jeg indrømme, at det er med temmelig bange anelser, jeg imødeser, hvordan forslagene kommer til at se ud, når de vender tilbage til anden behandling.

Hvor ville jeg overhovedet ønske, at en debat som den, der er ført her i dag, blev hørt og forstået rigtigt af alle vort lands

små landbrugere og landarbejdere, af alle dem, som man taler så kønt med og lover så meget forud for et valg. Hvor ville jeg ønske, at det blev forstået rigtigt af den ungdom, der vokser op i forgæves håb om selv at få et stykke jord, og jeg kunne forresten også tænke mig, at de hørte det, alle disse velmenende og ærlige mennesker, som det i tidens løb er lykkedes at skræmme med alskens historier om det frygtelige, der foregår i de lande, hvor arbejdere og bønder har taget magten. Denne debat og partiernes stilling til det spørgsmål, der behandles her — en ganske beskedne ændring i statshusmandsloven — viser som i et glimt, hvad der er kernen i al denne forlorne forargelse; at det så langt fra at være hensynet til mennesker og menneskeskæbner inderst inde er forargelse over, at nogle ganske få mennesker må afgive deres forrettigheder til fordel for de mange, som også mener at have krav på et stykke jord, hvor de kan udnytte deres evner, og som de kan bygge deres eksistens på.

Lad os da se lidt på, hvad der er baggrunden for det forslag, som den højtærede landbrugsminister har fremsat. Den højtærede landbrugsminister siger selv, at vi her i Danmark har 39 000 brug — det er en femtedel af alle danske landbrug — som er for små til, at en familie i almindelighed kan ernære sig på dem uden at være nødt til at tage arbejde udenfor bedriften. Foruden dette eksempel kunne og burde ministeren efter min mening have nævnt de tusinder, som slet intet har, men som forgæves ønsker at få en bedrift. Den højtærede minister kunne roligt have gentaget, hvad han skrev i „Husmandshjemmet“ i fjor, nemlig at det med den nuværende jordlovgivning simpelthen ikke var muligt at fremskaffe tilstrækkelig jord til rimelige priser. Jeg kan ikke se, at det forslag, der er fremsat her, ændrer noget væsentligt heri. Jeg mener derimod, at regeringen med hele sin valgpropaganda har pådraget sig en alvorlig pligt til at tage stilling til hele jordspørgsmålet og ikke blot til det enkelte spørgsmål om tillægsjorden, som er omhandlet i det foreliggende forslag.

Jeg kan ikke være ukendt med, at man ved hjælp af sindrige regnestykker søger at bevise, at yderligere udstykning skulle være overflødig, ja, oven i købet, at der i

[Fuglsang.]

løbet af kort tid skulle være vanskelighed ved at få folk til at passe de bestående brug. Heroverfor står imidlertid den kendsgerning, at der stadigvæk er et skrigende misforhold mellem antallet af nyoprettede ejendomme og antallet af ansøgere. Det er sådan, at når jordlovsudvalget har en ejendom til udstykning, står der 4—5 gange så mange dygtige og velkvalificerede ansøgere rede, som der er ejendomme til. Dette kunne jo ændres, idet der er jord tilstede; det eneste, der mangler, er viljen hos os her i dette høje ting.

Jeg har ikke de ganske nøjagtige tal for øjeblikket, men jeg ved, at i 1951 havde ca. 43 000 ejendomme under 5 ha tilsammen 118 000 ha. Heroverfor stod 938 store ejendomme med hver over 120 ha; de havde tilsammen 192 000 ha og, alt taget i betragtning, adskilligt bedre jord end de små ejendomme. Skulle der så ikke være jord nok at få uden at gå berettigede interesser for nær, og også uden at det skete på gårdenes bekostning? Jorden er der altså, spørgsmålet er bare, hvordan man får den frem. Henvisninger til, at den nuværende lovgivnings regler skulle være tilstrækkelige, kan man ikke tage for gode varer, når man ser på de faktiske forhold, ser, hvor svært det er for almindelige landarbejder- og husmandssønner at få jord, og når det gang på gang er blevet fremhævet fra ansvarlig side, at ungdommens fremtidsudsigter i dag faktisk er mere håbløse, end de har været i lange, lange tider.

Det er netop også dette forhold, som præger husmandsbevægelsens stadig skarpere stillede krav, et krav, der forøvrigt stilles ikke mindst til dette høje ting om, sådan som det blev udtrykt på dens sidste landsmøde, nu endelig at enes om en effektiv jordlov og også om nødvendigt at skride til ekspropriation for at skaffe jord. Vi har nok set, at denne tråden hårdt i gulvet fra husmandsside har vakt et vist røre, ja, fra visse sider ser man i denne, som man kalder det: tragten efter næstens gods næsten et udtryk for moralsk opløsning og forfald. Men det er jo slet ikke rigtigt. Det er ikke egoisme, der skinner igennem husmandsbevægelsens krav; det, husmændene kræver, er simpelthen retten til at leve også for dem og deres børn. Derfor må jeg

spørge: Var det ikke bedre at prøve at sætte sig i husmændenes sted i stedet for at skælde ud? Var det ikke bedre at prøve at forstå denne ungdoms håbløshed og gøre et ærligt forsøg på at råde bod herpå? Skulle vi ikke fremfor at vise os modvillige og være forargede hellere spørge os selv, om vi i landbrugslandet Danmark — et land, der roser sig af at have et højt udviklet demokrati, et land, hvor vi stiller ganske betragtelige krav til ungdommen — kan være disse forhold bekendt, og om samfundet i det lange løb kan være tjent med det? Vi kommunister mener det ikke. Vi kommunister mener, at husmandsbevægelsen har ret, og derfor vil husmandsbevægelsen altid kunne regne med vor støtte.

Lad så ejerne af de store godser påberåbe sig deres ejendomsret; vi kommunister vil ikke lægge skjul på, at vi ikke kan godtage et enkelt menneskes eneret til at råde over hundredevis af hektarer jord, når man samtidig hermed afskærer mange andres ret til bare at få et eksistensgrundlag. For sådan er det i øjeblikket.

Fortæller da ikke de mange ansøgninger, der kom, da eet gods, Lerchenborg, blev udstykket, noget herom? Fortæller det ikke, hvor nødvendigt det er, at man gør noget? Det ærede medlem hr. Sønderup advarede imod faren ved at skille slægterne fra deres jorder. Jeg vil indrømme, at jeg ikke ser noget umoralsk eller farligt heri, når man tager i betragtning, at denne sammenhæng mellem slægt og jord betyder, at andre tusinder simpelthen udelukkes fra nogen sinde at få jord. Denne sammenhæng må vi også tage i betragtning, og jeg vil da spørge: Hvor står det skrevet, at jorden for evigt skal være forbeholdt nogle ganske få slægter? I øjeblikket er forholdet jo det, at landet har skubbet en trediedel af sin medhjælperstab fra sig, uden at disse mennesker samtidig kan finde plads i byerne, hvor det for det første er meget vanskeligt at finde et sted at bo, og hvor det, hvis det endelig lykkes, er vanskeligt at få noget at bestille, fordi arbejdsløshedens forbandelse hænger over hovederne på dem, som allerede er der. Har vi ikke en forpligtelse overfor disse mennesker? Jeg mener, vi har det.

Den højtærede landbrugsminister har været inde på muligheden af at skaffe jord

[Fuglsang.]

ved ekspropriation og oplyst, at sådan noget har været foreslået fra socialdemokratisk side for 30 år siden. Ja, det har det, og det har også været nævnt nogle gange i de mellemliggende år. Ministeren siger i sin fremsættelse, at han går ud fra, det ikke vil være muligt at få de radikales tilslutning. Det ved jeg selvfølgelig ikke, men selvom jeg må indrømme, at det ikke lød meget lovende, hvad det ærede medlem hr. Aage Fogh sagde, tror jeg dog alligevel, det var et forsøg værd at fremsætte ekspropriationsforslag. Var det ikke rart at få fastslået, hvor megen alvor der ligger bag de mange udtalelser, som jo også tusinder af radikale husmænd er gået ind for, så sandt som resolutionerne faktisk er vedtaget næsten enstemmigt? At der ikke skulle være brug for en ekspropriationsparagraf, vil være svært at påstå; der er i så høj grad brug derfor, at det efter min mening ikke kan være rigtigt at undlade at føre den ud i livet af angst for, om administrationsapparatet med dets nuværende sammensætning nu også kan bære det. Jeg tror virkelig, at hvis man bliver i stand til at gennemføre en så gennemgribende ændring, vil man også være i stand til at skabe et administrationsapparat, der kan mestre den side af sagen.

Som jeg indledningsvis sagde, kan jeg selvfølgelig tilsige den højtærede landbrugsministers forslag kommunisternes støtte. Men det er for lidt med dette forslag; det giver for lidt. Når man nu endelig begynder at røre ved de hellige familieoverdragelser, hvorfor så ikke tage skridtet fuldtud, sådan som husmændene gentagne gange har krævet det, fordi de ved, at en således udvidet forkøbsret er en forudsætning for, at denne kan få virkelig gennemgribende værdi? Netop derfor vil jeg også opfordre til, at man i udvalget gør et oprigtigt forsøg på at udvide forslaget i stedet for, som man før har set, at lade andre partier forringe det fra dets nuværende skikkelse.

Forslaget om at gøre den konjunkturbestemte rente obligatorisk samt forslaget

om ændring i beregningsmåden kan jeg fuldtud støtte.

Også det radikale partis lovforslag vil jeg kunne give min tilslutning. Jeg hørte nok, at den højtærede minister henviste til realkreditkommissionen, men det er jo nu, der er brug for ændringer; det er nu, det er nødvendigt at finde en løsning på de vanskeligheder, ungdommen må slås med for at kunne overtage de bestående brug. Jeg vil ikke bestride, at det er muligt, at kommissionen engang ad åre finder frem til et andet og bedre forslag, men så kan man til den tid tage sagen op påny. En henvisning til realkreditkommissionens arbejde kan efter min mening ikke være nok til ikke at hjælpe nu, da behovet er så stort, som det er. Det var derfor med tilfredshed, jeg hørte den højtærede minister erklære sin beredvillighed til at drøfte en foreløbig løsning.

Lad mig til slut sige: jeg vil selvfølgelig ikke modsætte mig de foreliggende lovforslags endelige gennemførelse; men de løser ikke problemet. Den endelige løsning må være en jordreform efter de linier, som husmandsbevægelsens program og seneste resolutioner angiver. Det, der må tilstræbes, er det, som de jyske husmænds formand, Andreas Søndergaard, udtrykker med ordene: den, der styrer ploven, skal også have jorden. Og hvad kan hindre, at dette mål nås, hvis der virkelig er ærlig vilje til at hjælpe?

Det ærede medlem hr. Sønderup advarede mod det farlige i at sætte enigheden på spil. Også jeg sætter pris på enighed, men, som det før er sagt, kan enighed købes for dyrt. Jeg vil gerne sige til husmændene: I kommer ikke til at stå alene; de krav, I stiller, er så retfærdige, at de vil få den samlede arbejderklassens støtte. På den baggrund vil jeg også tro det skulle være muligt at finde parlamentarisk basis for en virkelig demokratisk jordreform i Danmark.

Oluf Pedersen: Formålet med det foreliggende lovforslag er at skaffe jord til udstykning. Det er jo sådan, at alle har lige

[Oluf Pedersen.]

ret til fædrelandets jord, og at man kan praktisere denne lige ret med bevarelsen af selvejet, når det sker under fuld grundskyld. Men en sådan lovgivning har vi ikke endnu — vi venter, at der snart kommer forslag i den retning fra den nedsatte kommission.

Retsforbundet har støttet den lovgivning, som er gennemført for at fremme oprettelse af nye brug. Jeg mener, man må tage problemerne, som de foreligger, selvom den lovgivning, det her drejer sig om, kun er midlertidig.

Jeg er lidt overrasket over den tanke, at statens jordlovsudvalg skal have endnu mere jord at råde over. Det ligger, såvidt jeg kan se, med 15 000—16 000 ha, deraf ca. 4 000 ha, der vist enten er forpagtet ud eller har bestyrer — det drejer sig om 37 gårde, der, om jeg så må sige, er forpagtet ud på længere tid. Så er der godt 5 000 ha vildmose, fordelt på, jeg tror 29 gårde, også med forpagter eller bestyrer. Jeg synes, det er lidt rigeligt med alle disse forpagtere og bestyrere — jeg tror, det er 66, der er ansat under statens jordlovsudvalg. De 4 000 ha, som er under udstykning, falder, såvidt jeg kan se, ikke ind herunder. Jeg er med denne opregning ikke nået op på de 15 000—16 000 ha; jeg kan ærlig talt ikke finde dem alle sammen i jordlovsudvalgets beretning, men de må vel være et eller andet sted — der er jo også tale om skov. Jeg forstår, at det er meningen, at det, der er vildmose, skal i drift først. Det udgjorde den 1. april 1950 6 000 ha, så det er jo svundet noget; men jeg kan ikke rigtigt forstå, hvorfor de 4 000 ha, som man har fra andre ejendomme, ikke sælges. Det kan måske skyldes — hvad det ærede medlem hr. Aage Fogh var inde på — at statens jordlovsudvalg har for meget at bestille, så at det ikke kan overkomme arbejdet; men det er jo ikke nogen begrundelse for at skaffe det mere jord at arbejde med.

Hvad forkøbsretten angår, vil jeg ærligt sige, at nogen synderlig sympati for den har jeg ikke. Som regel tror jeg ikke det er nogen fordel at have den; jeg tror lige så godt, man kunne handle i fri handel, og jeg kan ikke på grundlag af det materiale, der foreligger, se, at man har erhvervet jorden billigere, end man havde kunnet i fri handel. I 1949—50 gav man, såvidt jeg kan se, 2 270 kr. pr. ha for den jord, der blev købt

af jordlovsudvalget. I året 1952—53 gav man 3 420 kr. pr. ha, altså 50 pct. mere. Nu kan det jo være, at noget af denne jord var bedre, det ved jeg ikke, der hørte måske også bedre bygninger til. Men det er som sagt en prisstigning på 50 pct., medens den almindelige stigning i fri handel i samme tidsrum kun har været ca. 20 pct. Man kan desværre ikke af den opgørelse, der foreligger fra statens jordlovsudvalg, se, hvor højt den jord, som er overtaget, har været vurderet, og hvor stor en ejendomsskyld der har været på de ejendomme, der er overtaget.

Hvis ikke den højtærede landbrugsminister kan oplyse, hvor højt de er betalt, vil jeg håbe, at udvalget kan skaffe disse oplysninger, så at vi kan få et overblik over, hvorvidt man får jorden billigere ved hjælp af forkøbsretten — hvad jeg tvivler om. Jeg tvivler om det, fordi al erfaring på det område har lært mig, at den dyreste form for tilvejebringelse af jord er ekspropriation, samtidig med at det er den ondeste form, den, som vækker mest modvilje, og jeg forstår ikke, at det kan være rigtigt, hvad den højtærede landbrugsminister hævder i sin fremsættelsestale, at

„efter regeringens opfattelse vil en tilfredsstillende løsning af tillægsjordspørgsmålet kun være mulig, for såvidt der skabes hjemmel for ekspropriation af de fornødne arealer, således som det gang på gang gennem de sidste ca. 30 år har været foreslået fra socialdemokratisk side“.

Jeg troede ærlig talt, at socialdemokratiet var blevet klogere. Der står altså „efter regeringens opfattelse“, og det er ikke sikkert, den helt dækker ministerens opfattelse, for ministeren siger jo, at under disse omstændigheder må han „anse det for påkrævet“. Jeg går ud fra, at ministeren er enig med mig i, at en virkelig løsning af jordspørgsmålet får man først den dag, da man anerkender befolkningens lige ret til jorden under fuld grundskyld.

Men der ligger jo i det syn, jeg her har givet udtryk for, også den opfattelse, at den dyreste form for erhvervelse af jord er ekspropriation, et synspunkt, som blev hævdet meget stærkt bl. a. af Jakob Lange. Når man nærer den opfattelse, har man ikke megen sympati for ekspropriation og forkøbsret. Forkøbsretten betyder jo, at når

[Oluf Pedersen.]

en mand handler med sin ejendom, skal handelen til en slags godkendelse i jordlovsudvalget, som eventuelt kan overtage ejendommen for den aftalte købesum. Jeg synes, det er en meget vanskelig form for handel, og det skulle dog nødigt blive sådan, at samtlige handler om ejendomme over en vis størrelse skulle til godkendelse hos jordlovsudvalget, inden man måtte skrive papirerne. Så kunne man lige så godt vedtage en lov, som sagde, at når der sælges en ejendom, må salget først træde i kraft et år eller to efter at salget er sket — for det ville jo blive resultatet. Det vil blive ganske uoverkommeligt, og jeg synes også, det er en meget dårlig løsning, så denne udvidelse af forkøbsretten synes jeg ikke om; den har jeg ikke megen respekt for.

Jeg tror, at det i visse tilfælde — selvom man har forsøgt at begrænse sådanne virkninger — nemt kan blive sådan, at når en ejendom skal gå i arv eller sælges til lidt fjernere slægtninge, måske en brodersøn eller en søstersøn, vil man sætte prisen lidt højere end ellers for ikke at risikere, at jordlovsudvalget overtager ejendommen til den forholdsvis lave pris, der normalt ville blive ansat.

Den anden ændring i forhold til tidligere lov, bestemmelsen om afgift af udvinding af materialer, er kun ret og rimelig. Når denne bestemmelse er foreslået, skyldes det, efter hvad jeg har forstået, at den bestemmelse, man har i øjeblikket, har vist sig ikke at svare til formålet; derfor kan jeg fuldt og helt tiltræde denne bestemmelse. Man kan måske finde en lidt anden form; vi har arbejdet med det i grundskyldskommissionen, og jeg kan godt sige, at det, vi er inde på, er noget på linie med det, der er foreslået her.

Den tredje ændring angår bestemmelserne om konjunkturbestemt rente. Spørgsmålet har været behandlet i realkreditkommissionen; dér har man forsåvidt afsluttet forhandlingerne om dette punkt, og resultatet ligger på linie med det foreliggende forslag. Det er tiltrådt, såvidt jeg ved, fra alle sider i kommissionen; i alt fald har jeg givet det tilslutning dér. Jeg var i første omgang lidt betænkelig ved den måde, renten blev regnet ud på. Jeg har også været inde på, at man måtte kunne finde en anden basis

end forrentningsprocenten, når det gælder om at finde ud af, hvordan den konjunkturbestemt rente skal beregnes. Men jeg må jo sige, at de tal, man har fået opgivet, har vist, at nogen bedre form for at finde frem til, hvad der med rimelighed skal betales, har det ikke været muligt at skaffe i øjeblikket. Det er jo meningen, at alle de nyoprettede brug nu skal ind under konjunkturbestemt rente. Jeg kan ikke se, at det på nogen som helst måde er et urimeligt krav at stille, når staten stiller midler til rådighed, som den gør. Jeg synes, det er ligetil, at der skal svares rente efter konjunkturerne, og jeg kan godt tænke mig — hvad jeg senere skal komme ind på — at det kommer til at gælde for al landbrugsjord i det øjeblik, man går over til fuld grundskyld.

Det er givet, at den reform, der her er tale om — som jo er en fortsættelse af tidligere lovgivning — ikke løser jordproblemerne. De må løses på det grundlag, som i sin tid er hævdet af husmændene særligt i Køgeresolutionen, som det blev nævnt.

Det var i og for sig med ikke så ringe overraskelse, kan jeg sige, at jeg hørte den kommunistiske ordfører give fuld tilslutning til de her fremsatte krav. Vil det sige, at kommitterne nu giver fuld tilslutning til, at jordspørgsmålet løses ikke ved statens overtagelse af jorden, men ved statens inddragelse af jordrenten? Det er et stort fremskridt. Men så er de jo ikke kommunister mere, for efter deres program skal staten overtage selve jorden; det sker ikke ved grundskyld, idet man ved grundskyld respekterer selvejet.

Det ærede medlem hr. Sønderup var så mægtig glad for, som det hele gik i øjeblikket. Jeg nævnte før de 66 forpagtere og bestyrere på statens gårde. Hvis man tror, det er de eneste forpagtere og bestyrere, man har set indenfor dansk landbrug i de senere år, så tager man fejl.

Jeg har hørt, at i en enkelt landsby er det sådan, at de fleste gårde er blevet forpagtergårde. Det vil altså sige, at den politik, som har været ført af det nuværende venstre, og som partiet har hovedansvaret for, har ført til, at de selvejende danske bønder ganske simpelt er på vej til at forsvinde, og jeg synes nok, det kan rejse et problem også for det ærede medlem hr. Sønderup. Men man

[Oluf Pedersen.]

tør vel ikke på forhånd håbe på, at det nuværende venstre vil have samme forståelse af jordspørgsmålet som de venstremænd, der var med til at gennemføre jordlovene af 1919 med jordrentebregene, folk som Martin Hansen? Det var dengang, man havde virkelige venstremænd her i landet. Jeg tror, man bliver nødt til, hvis man vil have løst disse spørgsmål, at gøre sig klart, at man må finde en form, hvorved der kan blive adgang til jord uden købesum, en form, hvorunder den afgift, der skal svares, kommer til at svinge med konjunkturerne, sådan som det sker ved grundskyld og eventuelt i forbindelse med en konjunkturbestemt rentesvarelse, også i form af grundskyld. Det vil lette finansieringen.

Se, når man står overfor spørgsmålet udstykning eller ikke udstykning, tror jeg, man skal gøre sig klart, at den form, vi har i dag for skatter, lægger byrderne på menneskene i stedet for at lægge byrderne på jorden. Vi er fra retsforbundets side tilhængere af lige skat på lige jord. Regner vi f. eks. med, at skatterne udgør 25 pct. af arbejdsindtægten, og det er jo ikke så forfærdelig meget forkert, tror jeg, at man, hvis man regner det rigtigt ud, vil komme til det resultat, at de små indkomster ikke slipper billigere end de store, fordi de store har overvæltningmuligheder, som de små ikke har. Går man så ud fra det udbytte, der er af en ejendom i form af arbejdsindtægter, og man hertil regner ikke alene den indtægt, selve ejeren har, men også den arbejdsindkomst, som samtlige beskæftigede på ejendommen har, og siger, at skatten af denne indtægt er 25 pct., når man til en byrde på ca. 300 kr. pr. ha for husmandsbruget, medens gårdmandsbruget slipper med 200 kr. og herremanden slipper med 150 kr. Det vil sige, at vore 2 000 herregårde har en beskyttelse, der svarer til 40 mill. kr. eller ca. 20 000 kr. hver, og det forekommer mig at være en noget dyr luksus. Derfor mener jeg, at det skatteprivilegium, som i virkeligheden eksisterer for de store brug i kraft af det skatteprincip, vi har i dag, da man ikke lægger byrderne på jorden, men på arbejdet, på menneskene, bør man fjerne. Hvis man fjerner dette skatteprivilegium, så at husmanden og herremanden kommer til at konkurrere på lige fod, således som det blev krævet i

Køgeresolutionen, så tror jeg, at vi åbner mulighed for en sund udstykning, al den udstykning, vi trænger til. Det vil betyde ikke alene, at man skaber sunde og retfærdige vilkår at arbejde under, men også, at der bliver adgang til jord uden købesum, og så tror jeg, at vi får udstykning også uden statens hjælp. Jeg mener, at det er meningsløst, at man giver tilskud til oprettelse af nye husmandsbrug, samtidig med at man straffer den intensive drift, sådan som man gør det gennem det tåbelige og uretfærdige skattesystem.

Lad mig så sige tilsidst om det radikale lovforslag, at jeg i det store og hele er enig i de betragtninger, der blev fremsat af den højtærede landbrugsminister derom, idet jeg mener, at det ikke vil være betimeligt at finansiere salg af ejendomme med nye statsmidler, men at man kan tage op til overvejelse, om det er nødvendigt, for at et generationsskifte kan ske, at forhøje gældsgrænsen, altså grænsen for den gæld, det bliver muligt at stifte i ejendommen. Det er naturligvis ikke muligt gennem et forslag som det, det radikale venstre har stillet, at løse spørgsmålet om generationsskifte. Skal man nå det, skal man gå til helt andre midler. Så skal man gå til opfyldelse af det grundskyldskrav, som jeg håber der til sin tid bliver et flertal for her i tinget.

Jørgen Jørgensen (Ullerup): Jeg skal ikke blande mig i den detaljerede tekniske debat om det foreliggende lovforslag, men hvis ikke jeg husker forkert, er jeg vist det eneste medlem af dette høje ting, der var med til at slutte forliget om det, man kalder de små jordlove. Det forlig blev nemlig sluttet i landstinget under lange og trange forhandlinger, og jeg føler trang til ved denne lejlighed i tilslutning til de bemærkninger, som blev fremsat både af det ærede medlem hr. Sønderup og af det ærede medlem hr. Tesdorpf, at udtale, at forudsætningen for dette forlig og forudsætningen for, at mange af os stemte for dette forlig og arbejdede for dette forlig, var, at man nu skulle være nået til enighed om en jordlovgivning, der kunne holde langt fremover, en lovgivning, der fandt udtryk i den daværende landbrugsminister Bordings bemærkning om, at det var den vigtigste lovgivning, der var blevet gennemført på

[Jørgen Jørgensen (Ullerup).]

dette område i 30 år. Vi var mange og er mange, der af sociale grunde er interesseret i jordfordelingen her i landet, men man må bare ikke tro, at spørgsmålet om at afspænde beskæftigelsesproblemerne og flugten til byerne spillede den overvejende rolle.

Jeg vil gerne sige i denne relation, at når man i den seneste tid har set fremsat bemærkninger fra meget kyndig nationaløkonomisk og socialøkonomisk side om, at det er slet ikke sikkert, man i løbet af et forholdsvis kort åremål kan regne med, at der stadigvæk er den trang til at virke ved navnlig de mindre landbrugsejendomme, som der har været igennem de senere år, er jeg ikke sikker på, at de pågældende ikke har ret, fordi arbejdsvilkårene i byerhvervene alligevel på mange områder frister unge mennesker. Der er for mig ikke tvivl om — det viser hele den ånd, hvori forhandlingerne blev ført, og de bemærkninger, der faldt såvel under de mere interne forhandlinger i udvalgene som ved de ordførertaler, der blev holdt i landstinget dengang; man vil kunne slå efter og se det, hvis man har lyst — at forudsætningen var den: når vi nu har gennemført disse forslag, som blev gennemført med stor betænkelighed hos mange, og som også en del af dette høje tings daværende medlemmer ikke ville være med til, men som alligevel blev gennemført af et stort flertal indenfor alle partier, så skal der også være ro om jordlovgivningen et stykke tid fremover!

Jeg er enig med det ærede medlem hr. Sønderup i, at det ikke er godt, når man indenfor landbruget prøver at stille noget på benene, som kan skabe uro indenfor vore interne cirkler. Derfor er jeg ked af, at den højtærede landbrugsminister, der personligt er en såre elskværdig mand, er kommet i den situation, at han har måttet fremsætte et lovforslag som dette. Man tænkte ikke, da forliget dengang blev sluttet, at man allerede nu få år senere, og inden lovens muligheder for at skaffe jord er udtømt, ville stille forslag om at gå videre med den lovgivning, som man dengang mente man i løbet af en årrække ville kunne opnå tilstrækkeligt ved. Jeg beklager ikke, at jeg dengang var med til at gennemføre forliget, men jeg må rigtignok sige det samme, som en kendt mand indenfor dansk

landbrug, daværende landstingsmand Hauch, sagde, at da han var med til at gennemføre den store jordreform i 1919, havde han sådan en besk smag i munden. Hvis man vil vedtage dette lovforslag på trods af de forudsætninger, der var grundlag for forliget dengang, så kan det også godt være, at jeg må tage en läkerol for at klare problemerne for mig selv!

Axel Sørensen: Ved første behandling af lovforslaget vedrørende udlån til oprettelse af nye statshusmandsbrug rettede jeg en henvendelse til den højtærede landbrugsminister om, at der kom en tilføjelse til loven, således at de ejere af mindre landbrug, som efter ansøgning havde fået deres areal væsentligt forøget, kunne opnå et etableringslån med et beløb på halvdelen af det i udlånsloven fastsatte maksimum af 7 000 kr. De husmænd, der får deres areal forøget med indtil 50 pct. eller derover, har ofte vanskeligt ved at få besætningen forøget eller anskaffe de nødvendige maskiner. Jeg henstiller derfor til den højtærede minister påny, at der som tillæg til statshusmandslovens § 55 eller § 56 indføjes en bestemmelse gående ud på det, jeg her har fremført.

(Kort bemærkning).

Horn: Det ærede medlem hr. Jørgen Jørgensen (Ullerup) kom med en bemærkning, der giver mig anledning til at sige, at da disse love sidst blev behandlet i folketinget og i udvalget, blev det gentagne gange fra vor side fremhævet, at vi ikke troede på, at der kunne opnås en rimelig løsning med den udformning, lovene dengang fik. Det var imidlertid nødvendigt, for at der i det hele taget kunne komme noget ud af sagen, at vi viste imødekommenhed, og der blev dengang, såvidt jeg husker, ikke fra vor side givet noget som helst tilsagn om, at der skulle gå et længere åremål, inden sagen igen toges op. Netop den tvivl, vi dengang havde, må berettige os til at fremsætte et forslag som det, den højtærede minister nu har fremsat.

(Kort bemærkning).

Jørgen Jørgensen (Ullerup): Da lovforslaget i sin tid kom over i landstinget, var der

[Jørgen Jørgensen (Ullerup).]

flertal både i dette høje ting og i det andet ting for at gennemføre et andet forslag end det, der blev forligets resultat. Den daværende landbrugsminister ønskede imidlertid at gennemføre forliget på et så bredt grundlag som muligt; det var derfor, vi andre gik med til det, og det gjorde vi udfra de forudsætninger, som jeg allerede har gjort rede for.

(Kort bemærkning).

Fuglsang: Der tales nu om det berømte forlig, der blev sluttet, da statshusmandsloven blev vedtaget. Det gik, som vi kommunister dengang sagde, da vi advarede imod at gennemføre de forringelser, som blev resultatet af forliget. Hvorfor gennemførte man det lovforslag, hvorfor gik, som det ærede medlem hr. Horn sagde, socialdemokraterne og de radikale med til disse forringelser? Det behøvede de ikke at gøre, de havde flertal i både folketing og lands ting dengang og kunne have gennemført en statshusmandslov, der i langt højere grad end den nuværende sikrede det, man med rette kunne vente af loven.

Landbrugsministeren (Smørum): Lad mig til indledning sige, at jeg er i høj grad for bavsset over den voldsomme modstand, som dette lovforslag har mødt fra venstres og fra konservatives side. Det har hidtil været sådan, at der har været enighed om målet, at skaffe de husmandsbrug, som er så små, at de ikke danner eksistensgrundlag for en familie, noget mere jord. Der har også været enighed mellem mit parti og venstre om, at man skulle bestræbe sig for at skaffe flere nye hjem på landet. Hvad der har været uenighed om, er de veje, der kan gås for at nå dette mål. Jeg synes, at de ændringer, jeg har foreslået, absolut ikke er revolutionerende; de er i enhver henseende sagligt fornuftige.

Det skuffer mig meget, at det ærede medlem hr. Sønderup, venstres ordfører, ikke engang kunne give tilslutning til forslaget om de såkaldte frie jorder, d. v. s. de jorder, som ikke er vurderet til ejendomsskyld sammen med en landbrugsnoteret ejendom, disse arealer, der, som mit partis ærede ordfører gjorde opmærksom på, mange gange

er bortlejet og også i nogle tilfælde ligger udyrket hen, men som vil være velegnede til suppleringsjord. Jeg forstår ikke rigtig, at det ærede medlem hr. Sønderup, som kender disse forhold så udmærket godt fra sin praktiske virksomhed i jordlovsudvalgets tjeneste, ikke kan se, at her er et område, hvor det vil være helt rimeligt at udvide statens forkøbsret. Og hvis det ærede medlem ikke er sikker på, hvad der vil være gavnligt og i høj grad formålstjenligt på dette område, tror jeg, at det ærede medlem skulle tale med sine partifæller, som arbejder med disse ting i praksis nede i Sønderjylland, for dernede er det sådan, at mange af disse arealer spærrer for en fornuftig arrondering af ejendommene, og dør lægger man fra alle partiers side megen vægt på, om denne sag kunne løses. Jeg håber, at denne bestemmelse om statens forkøbsret til de frie jorder i sig selv er så velbegrundet, at man ikke fra noget partis side her i salen har mod til at gå imod den, når der bliver forhandlet om realiteterne i det kommende udvalg.

Det ærede medlem hr. Sønderup gik også stærkt imod de ændringer, der er foreslået med hensyn til familieoverdragelserne. Lad os nu ganske lidenskabsløst se lidt på, hvad det er, der ligger i de foreslåede ændringer. Det er alene det, at hele den nugældende undtagelsesstilling for de pårørende, der ikke hører til ejerens allernærmeste familie-kreds, svækkes så meget, at der ved deres overtagelse af ejendommen kan fraskilles jord, som der er brug for til supplerings af mindre brug.

Disse pårørende, der omfatter en ret vid kreds ikke blot af slægtninge, men også af personer, som gennem svogerskab og adoptionsforhold har en svag tilknytning til ejeren, kan efter forslaget ikke blive udsat for den risiko, at de ikke kan erhverve ejendommen. Det er der ikke tale om. De er kun udsat for, at de mod fuldt vederlag må afgive en mindre del af ejendommens jord — og kun i de tilfælde, hvor den kan fraskilles uden betydelige ulemper for ejendommen.

Disse bestemmelser er vist forment på en særdeles saglig og forsvarlig måde. Det, som er mit hovedformål med disse bestemmelser, er at få en forhandling om arealafståelse i stand mellem jordlovsudvalget og ejendommens erhverver, når han hører til den vide kreds af den hidtidige ejers pårørende, og

[Landbrugsministeren.]

kun hvis det ikke lykkes at få denne forhandling i stand, eller hvis forhandlingerne ikke giver rimeligt resultat, vil der være grund for staten til midlertidigt at tage adkomst på ejendommen i den pågældende erhververs sted for at udskille den nødvendige tillægsjord, inden han kan få adgang til at få skøde på restejendommen. Hvis det ærede medlem vil sammenholde de bestemmelser, jeg her har foreslået, med de bestemmelser, som venstres tidligere landbrugsminister, det ærede medlem hr. Erik Eriksen, i sin tid foreslog, tror jeg ikke, at han vil finde disse bestemmelser mere yderliggående. Jeg håber, at vi, som det før har været tilfældet, når vi har drøftet disse spørgsmål, må kunne finde en udformning af disse bestemmelser, som også kan opnå venstres tilslutning. Jeg går ud fra, at hvad venstre kunne give tilslutning til på dette område for syv år siden under landbrugsminister Erik Eriksens førerskab, det kan det også give tilslutning til i dag, selvom landbrugsministeren ikke hedder Erik Eriksen, men Jens Smørum. Det må dog være sagen, det kommer an på.

Var jeg forbavset over det ærede medlem hr. Sønderups skarpe afvisning — i formen var det ærede medlem jo overordentlig elskværdig, men i realiteten var afvisningen så skarp, som den overhovedet kunne være — var jeg endnu mere forbavset over det ærede medlem hr. Tesdorpf's stilling. Det ærede medlem fremførte en række betænkeligheder ved lovforslagets bestemmelser om forkøbsrettens anvendelse ved ejerskifter, der berigtiges ved arveudlæg mod fuldt eller delvis vederlag. Jeg vil hertil bemærke, at de regler, der er foreslået, alene er en lovfæstelse af den praksis, som til stadighed er blevet hævdet ved lovens administration under de skiftende regeringer siden statshusmandslovens gennemførelse. Der er ikke her tale om nogen nydannelse, men kun om at fastslå den hidtil fulgte linie, og den linie, som hidtil har været fulgt, går ud på at begrænse jordafståelsen til det mest påkrævede, nemlig tillægsjorden, hvor erhvervelsen delvis støtter sig på arv, og ganske den samme begrænsning har man fulgt, hvor en ejendomserhvervelse delvis støttede sig på gave, altså når ejendommen i levende live overdrages til en favorpris. Der er for-

skellige punkter, hvor jeg finder at der i den hidtidige praksis er vist mere mådehold, end jeg egentlig anser for påkrævet. Det gælder navnlig den afgrænsning af de vederlagsfri erhvervelser, som har fundet udtryk i det foreslåede nye stk. 9 i statshusmandslovens § 8. Jeg har imidlertid ved lovforslagets udformning lagt afgørende vægt på ikke at gå videre på dette punkt end til at foreslå, at den praksis, som administrativt er udviklet på grundlag af de gældende lovbestemmelser, nu finder udtryk i loven.

Det ærede medlem spurgte, i hvor mange tilfælde disse regler har været bragt i anvendelse. Jeg kan naturligvis ikke på stående fod give disse oplysninger, men er parat til at give alle ønskede oplysninger i den retning i det udvalg, som vil komme til at arbejde videre med sagen.

Det ærede medlem hr. Tesdorpf udtalte, at det lovforslag, som jeg her har fremsat, ikke var egnet til at skabe enighed, men det var derimod egnet til at skabe storm. Ja, jeg tror, hvis godsejerne i Danmark tænker på at rejse storm om den sag, skal de vælge sig en anden general, for det ærede medlem er ikke egnet til at gå i spidsen for godsvejernes stormtropper i den sag. Jeg har jo haft et ret omfattende arbejde sammen med det ærede medlem på jordlovgivningens område, et samarbejde, som jeg kan se tilbage på med stor glæde og, kan jeg sige, med stor taknemlighed, for det ærede medlem er en retsindig mand, som ikke plejer at tage sine standpunkter ud fra ensidige classesynspunkter, men meget vel har kunnet tage sine standpunkter ud fra, hvad der i hvert enkelt tilfælde tjener samfundet bedst, og hvis det ærede medlem vil tage sin stilling også til disse forslag ud fra de samme synspunkter, vil han alligevel komme til det resultat, at her er ikke noget at rejse storm om fra godsejernes side. Jeg forstår ærlig talt ikke, at det ærede medlem i indledningen til sin tale i dag vil stille det op, som om det er noget, der kan diskuteres, om husmandsbruget har sin eksistensberettigelse. Det ærede medlem ved meget vel, at husmandsbruget ved siden af gårdmandsbruget og herregårdsbruget har klareret sig særdeles vel gennem gode og dårlige tider. Den prøve har husmandsbruget bestået, så det behøver der ikke at rejses nogen diskussion om.

[Landbrugsministeren.]

Det forbavser mig også lidt, at man har taget så modvilligt mod bestemmelserne om den konjunkturbestemte rente. Jeg synes, det er rimeligt, at renten for de husmandsbrug, der nu oprettes, i fremtiden gøres konjunkturbestemt. Det er jo sådan, at når vi spørger de unge mennesker, som skal have et husmandsbrug nu, om de vælger konjunkturbestemt rente eller fast rente, så spørger de ganske naturligt: Hvor meget skal vi betale i konjunkturbestemt rente og hvor meget i fast rente? og når de så får at vide, at den konjunkturbestemte rente er 6 pct. og den faste rente 4 pct., så vælger de 4 pct., for man kan vel ikke forlange af dem, at de skal kunne se ud i fremtiden. Det er, synes jeg, når man investerer så store midler i disse nye husmandsbrug, ganske rimeligt, at de, der udfører arbejdet ude i bedrifterne, og staten, som låner dem pengene, deler villkårene i gode og dårlige tider, d. v. s. at man kræver en større rente under gode konjunkturer og en mindre rente under lavere konjunkturer. Jeg tror, at disse bestemmelser alligevel har en sådan saglig styrke, at det bliver vanskeligt fra venstres og fra konservativ side at opretholde modstanden mod dem.

Der blev derefter også rettet et spørgsmål til mig fra det ærede medlem hr. Axel Sørensen; det var spørgsmålet, om der vil være grund til at åbne adgang for husmænd, som erhverver tillægsjord, til at søge et etableringslån. Efter den gældende lov ydes etableringslån kun i forbindelse med oprettelse af nye selvstændige brug, og lånet udgør i reglen 7 000 kr., som er maksimum for disse lån. Lånet er afdragsfrit i de første 2 år, og det skal derefter afdrages i løbet af de følgende 10 år. For den, som i forvejen har et lille brug, der er i normal drift, og som får jordtilliggendet forøget og måske også bygningerne udvidet, er situationen ikke helt den samme som for nybyggeren, der på bar bund skal etablere et nyt, selvstændigt brug og står overfor anskaffelse af både besætning og redskaber. Imidlertid er det vel her som i så mange andre af livets forhold sådan, at når man sætter en skarp og villkårlig grænse, vil det ofte medføre en forskelsbehandling i tilfælde, som, bedømt ud fra økonomiske realiteter, ligger hinanden meget nær. Når et

indeklemt brug på 3—4 tdr. land bliver suppleret op til 14—16 tdr. land, vil husmanden i mange tilfælde stå overfor drifts-omlægning og anskaffelser, som i betydelig grad kan sidestilles med forholdene på et nyoprettet brug. Hvis spørgsmålet om en vis udvidelse af den kortfristede etableringslovgivning med henblik på sådanne grænsetilfælde bliver taget op under udvalgsbehandlingen, vil jeg gerne tilsige min medvirken til at løse dette spørgsmål.

Det ærede medlem hr. Fuglsang gjorde mig opmærksom på, at socialdemokratiet havde en særlig forpligtelse til at vedstå den agitation, det havde ført forud for valget på jordlovgivningens område. Jeg tænker, det ærede medlem hermed ikke kan mene mere, end at vi har forpligtelse til at bruge den politiske styrke, som vi nu engang har, til at skaffe flere hjem, flere selvstændige landbrugshjem, og skaffe tillægsjord til nogle af de husmandsbrug, som har for lidt jord, og det ærede medlem er vel klar over, at det forslag, som jeg har stillet, og som er til behandling her i dag, er mere vidtgående, end at det kan bringes frelst i havn af mit og det ærede medlems parti, selvom vi lægger vore stemmer sammen. Forslaget er altså vidtgående nok efter den politiske styrke, vi har, og jeg bryder mig ikke om at stille agitationsforslag. Det, jeg sigter efter, er at skabe mulighed for, at der oprettes flere selvstændige landbrugshjem, og at man får den nødvendige tillægsjord skaffet tilveje; det er det, jeg har prøvet på at opnå politisk tilslutning til gennem de ændringer til statshusmandsloven, jeg har foreslået.

Det ærede medlem hr. Oluf Pedersen rejste det spørgsmål, om statens jordlovsudvalg ikke ligger inde med meget store arealer, som det kunne udstykke. Det er den slags, vi engang imellem ser omtalt i pressen; det ærede medlem plejer ellers at være temmelig godt underrettet, og han kunne næsten have skaffet sig underretning om, at de 15 000—16 000 ha, som det ærede medlem taler om, for den aller-, allerstørste parts vedkommende er jord, som ikke er i dyrkbar stand, og som ikke kan bruges til udstykning. Meget af denne jord ligger i Sønderjylland, ligger spredt og venter på at blive genstand for jordfordeling; noget af den findes i vildmoserne og skal først brin-

[Landbrugsministeren.]

ges under kultur, og endelig er en hel del af de hektarer, der her er tale om, jord, som er købt og vil blive overtaget til 1. april, det tidspunkt, som er den sædvanlige termin for, at de nye brug kommer i gang. Det er altså ikke sådan, at statens jordlovsudvalg ligger inde med store arealer, som er udstykningsmodne. Naturligvis bliver den jord, som jordlovsudvalget kan disponere over, udstykket, efterhånden som der er mulighed for at gøre det.

Jeg ved, at der er endnu et punkt på dagsordenen i dag, og jeg tror ikke, det tjener noget formål, at vi fører denne diskussion videre og prøver at uddybe de modsætninger, der er. Det har jo hidtil været sådan, at man har anerkendt det mål at skaffe flere hjem og nye arbejdspladser ude på landet, og jeg tror også, at der i øjeblikket her i tinget er et stort flertal for det, og når vi er enige om målet, går jeg ud fra, at vi også i udvalget kan forhandle os tilrette om de veje, man skal gå for at nå det mål.

Chr. Rasmussen: Det ærede medlem hr. Sønderup talte om sammenhængen mellem jorden og de mennesker, som har levet et slægtled eller mere på den pågældende ejendom. Men hvis der nu ligger en sådan slægtsgård, som skal overgå på andre hænder, måske til en lidt fjernere slægtning, måske til børnene, kan det godt være sådan, at der ligger et husmandsbrug ved siden af, hvor lige så mange slægtled har haft tilknytning til jorden, og hvor menneskene har været lige så stærkt bundet til denne plet som folkene på gården ved siden af; den pågældende husmand har måske igennem mange år gået og ønsket at erhverve så meget jord, at han havde mulighed for en eksistens der. I sådanne tilfælde kan jeg ikke se noget urimeligt i, om det kunne lade sig gøre, at denne husmand fik et stykke tillægsjord.

Med hensyn til det spørgsmål, det ærede medlem hr. Tesdorpf rejste om statens ind-

træden i tilfælde, hvor der er tale om en slags arv, synes jeg egentlig godt, man kan sige, at forholdet er noget urimeligt. I tilfælde, hvor der er prioritet i den ejendom, der overdrages ved arv, kan staten gå ind og gøre sine krav gældende; men hvis den pågældende ejendomsbesidder samtidig er i besiddelse af en lille kontant kapital, så der er hel dækning, kan den ikke gøre det. Jeg kan som eksempel nævne en gård, som gik i arv til en kvinde, der var kommet hertil som Wienerpige efter sidste krig. Der var en prioritetsgæld i ejendommen på 11 000 kr.; men samtidig medfulgte der en kontant formue på mellem 15 000 og 20 000 kr. I dette tilfælde kunne man ikke fra statens side erhverve en tillægsparcel. Var dette kontante beløb ikke medfulgt, kunne man have erhvervet en tillægsparcel i henhold til den praksis, der har været gældende. Jeg indrømmer naturligvis, at det er et forhold, som i nogen grad halter; man burde have enten det ene eller det andet.

Det ærede medlem hr. Aage Fogh var inde på, at forkøbsretten ikke blev brugt ens i alle amter. Jeg ved godt, at det ærede medlems partipresse gang på gang har hævdedet, at forkøbsretten i virkeligheden kun udnyttedes i et par amter her i landet. Hvis man efterser beretningerne fra jordlovsudvalget, viser det sig imidlertid, at der ikke er så forfærdelig megen forskel. Men endelig er der jo en forskel på priserne, efter som man udstykker i amterne på øerne, eller man gør det ovre i de vestjyske amter; priserne er ikke de samme. Statshusmandsloven har i sig selv en begrænsning derved, at man til et nyt brug kun må anvende 18 000 kr., og på øerne, hvor prisen pr. tønde land ligger fra 2 500 kr. op til 4 000 kr., er det nu engang umuligt for dette beløb at erhverve en passende parcel til et nyt brug. Derfor må der naturligvis blive en betydelig forskel på, i hvilken udstrækning der kan gøres brug af forkøbsretten i de forskellige amter.

Jeg vil gerne overfor det spørgsmål, det ærede medlem hr. Oluf Pedersen rejste om statens mange hektarer, have lov til at

[Chr. Rasmussen.]

sige, at den erfaring, jeg har fået i de år, jeg har arbejdet indenfor jordlovsudvalget, går nu ærlig talt ud på, at man har udstykket for hurtigt på en hel del af de arealer, som er indvundet på det ene eller det andet område. Der er ikke noget mere trist end at komme og se en del nyoprettede brug, hvis jorder i virkeligheden endnu ikke er kultiveret så meget, at de pågældende mennesker er i stand til at opnå de eksistensmuligheder, de har forventet, da de gik ind til det. Efter min bedste overbevisning må man affinde sig med, at de arealer, man således indvinder, i en meget lang årrække på en eller anden måde skal drives samlet, indtil bakterielivet i denne jord er tilstrækkeligt udviklet, så den i virkeligheden er udstykningsmoden og kan danne grundlag for en husmandsfamilies eksistens.

Jeg vil slutte med at udtrykke håbet om, at vi i det udvalg, der nu bliver nedsat, må kunne nå det bedst mulige resultat af de her foreliggende forslag.

Sønderup: I de betragtninger, det ærede medlem hr. Aage Fogh fremførte, søgte han i høj grad at berolige os ved at stille i udsigt, at der såmænd ikke sker så forfærdelig meget ved gennemførelse af det foreliggende lovforslag, for der vil jo ikke ske nogen synderlig forandring. Deri kan jeg nu ikke være enig med det ærede medlem. Der vil da ske det fundamentale og afgørende, at man indsnævrer den familiekreds, som vi fra vor side har sat så overordentlig meget ind på at værne om. Hvis lovforslaget vedtages i den foreliggende skikkelse, er det ensbetydende med, at man gør slægten mere rodløs i forhold til de besiddelser, den har. Dertil kommer, at forslaget åbner ganske overordentlig rige muligheder for at betjene sig af administrative og vilkårlige beføjelser. Jeg vil vurdere det sådan, at almindelige magelæg mellem to ejendomme fremtidig overhovedet ikke kan foretages, uden at man kommer i klammeri med jordlovsudvalget forholdvis omgående.

Der sker ikke noget ved det, siger det ærede medlem hr. Aage Fogh. Jo, jeg kan forsikre, at det ærede medlem nok skal gøre sine erfaringer for, at der vil komme til at ske noget, hvis dette lovforslag bliver vedtaget. Jeg syntes også til at begynde med, at

det så så forholdsvis uskyldigt ud, men jo mere jeg beskæftigede mig med det, jo mere betænkelig blev jeg, og det er gået op for mig efterhånden, at der er mange musereder i lovforslaget.

Hvad angår ejerskiftesager, er jeg enig med det ærede medlem hr. Aage Fogh i — og det gav jeg også udtryk for — at der er problemer i den forbindelse, og jeg gav også udtryk for, at vi vil være med til på en eller anden måde at løse disse problemer. Men på den anden side er denne sag vel heller ikke mere presserende, end at vi nok har tid til at vente det års tid, det antagelig vil være, inden realkreditkommissionen har tilendebragt sit arbejde.

Lad mig føje til, at jeg kan ikke dele den tyrkertro, det ærede medlem har på betydningen af den konjunkturbestemte rente. Hvis vi foretager en undersøgelse over en længere periode, medens den har virket, viser det sig, at den har ikke haft så forfærdelig megen praktisk betydning, og jeg forsøgte også i mit første indlæg stærkt at fremhæve, at den store indfyldelse, som man i sin tid fra radikal side drømte om at konjunkturbestemt rente og jordrentebesiddelsesformen skulle få, i og for sig ikke har indfundet sig.

Jeg forstår, at lovforslaget skal henvises til udvalg, og jeg skal derfor ikke forlænge diskussionen, men blot gøre en enkelt bemærkning til den højtærede landbrugsminister. Når det er sagt, at det, der var os imellem, i og for sig ikke var målet, men vejen, der skulle gås, er jeg hundrede procent enig deri, men det med vejen er jo heller ikke uvæsentligt, og det viser sig netop, at det er dér, uoverensstemmelsen imellem os ligger; det har altså også sin store betydning. Men jeg er glad for, at ministeren understreger, at vi er enige i målet, for derigennem har han bekræftet, at vi fra vor side — hvad figura også viser — altid har villet være med til at foretage udstykning i et betragteligt omfang, forudsat at det skete på naturligt grundlag og med respekt for ejendomsretten. Det er dér, den afgørende forskel i denne forbindelse ligger mellem det syn, den højtærede minister har, og så det, der er mit: at jeg ikke finder, det er nødvendigt for at nå de fælles mål, vi har, at gå ad de drastiske veje, som ministeren har afstukket i for-

[Sønderup.]

bindelse med det lovforslag, vi her behandler.

Tesdorpf: Jeg har nogle bemærkninger til det ærede medlem hr. Aage Fogh. Spørgsmålet om forrentning og om, hvor meget samfundsmæssigt udbytte den ene og den anden ejendomsstørrelse giver, fører det for langt at komme ind på her. Det ærede medlem kom med nogle tal for, hvad det ene og det andet brug giver. For det første vil jeg fremhæve, at spørgsmålet om denne sag er: Hvad koster det at frembringe disse afgrøder på den ene og på den anden ejendomsstørrelse? Man kan også spørge, om vi, hvis vi skaber forøget produktion, kan afsætte den i det lange løb. Og vi kan, sådan som spørgsmålet har været rejst fra en helt anden side, spørge: Har vi menneskemateriale til de ejendomme, hvis vi bliver ved med at skabe flere små brug?

Når det ærede medlem hr. Aage Fogh taler så sikkert om husmandsbrugs fortsatte muligheder økonomisk, synes jeg, man må have ret til at spørge, nu da der er gået så lang tid med udstykningen: Hvorfor er man ikke efterhånden nået til det punkt, da husmandsbruget kan hvile i sig selv, hvor det i virkeligheden kan betale sig at oprette husmandsbrug, uden at staten skal give vedkommende, der får det, 30 000 kr. som gave? Jeg vil kun sige til det ærede medlem, at hvis man får et stort udbytte pr. hektar af et mindre brug, hvorpå der f. eks. er en forholdsvis stor kostald, som delvis er skabt ved statens penge, er der ikke noget mærkeligt i, at man får et stort udbytte, for der er jo så sat en stor indsats af kapital og arbejde ind.

Hvad angår forrentningen, ville det ærede medlem ligefrem tage et væddemål på, at den blev den samme for små og store brug i 1953. Jeg vil ikke tage noget væddemål, men det skal kun glæde mig, hvis forrentningen er gået opad for de små brug. Det, det imidlertid drejer sig om, er det lange spænd af år, og jeg tror, det ærede medlem vil være enig med mig i, at fra 1917 til 1952 har de større gårde ligget betydeligt over husmandsbruget i gennemsnit, og udviklingen i dag kunne jo nok tyde på, at de større brug — man kan sige des-

værre eller heldigvis — vil få fordel ved en rationalisering, som er lettere at foretage på dem.

Det ærede medlem hr. Aage Fogh snakkede mærkværdigt udenom det, som jeg var meget spændt på at få svar på. Det var spørgsmålet om, hvad det radikale venstre siger med hensyn til dette lovforslags ekspropriationsbestemmelse — hvad det efter min mening er. Det ærede medlem sagde med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger ekspropriation eller ikke, at i hvert fald ville det nok ikke være nemt at foretage ekspropriation i dag; jordlovsudvalget kunne måske ikke engang overkomme det. Jeg tror ikke, det ærede medlem alvorligt mener, at det skal være en begrundelse for, om et politisk parti går ind for ekspropriation. Det ærede medlem gik ikke sådan rigtig til bunds i spørgsmålet om, hvorvidt dette lovforslag efter hans mening i virkeligheden er et ekspropriationsforslag. Jeg vil gerne spørge det ærede medlem, om han ikke ganske klart mener, at der er ekspropriation i forslaget, sådan som jeg og mit parti mener det, og hvis han mener, der er det, om han så vil være med til det. Det, det ærede medlem talte om, var, om indskrænkningerne af familieretten skulle være lidt større eller lidt mindre. Men det er jo ikke det, der er tale om. Jeg ønsker et klart svar af det ærede medlem på det, jeg har spurgt ham om nu.

Jeg husker, at det ærede medlem og jeg — ved hvilken lejlighed erindrer jeg ikke — har haft en diskussion, under hvilken det ærede medlem sagde en ting om forkøbsretten, som jeg bed mærke i. Han sagde, at forkøbsretten har den store fordel, at den skader ingen. Derved mente han, at ved fri handel kan den ikke skade, for vedkommende kan lade være med at købe. Når det ærede medlem mener, at forkøbsretten altså også kan tillades her, og man i virkeligheden går ind for familiekredsen og efter min mening for arv, så synes jeg ikke, man kan opretholde påstanden om, at forkøbsret ingen skader, for man skader her, for så vidt som det ikke er frit køb. Der er ikke her tale om, at en mand kan lade være at købe; det er en arv, vedkommende person har, et forhold til den ejendom, der er tale om, et krav på den og et løfte om den. Jeg vil

[Tøsdorpf.]

derfor sige til det ærede medlem, at jeg synes dette spørgsmål har stor principiel betydning, og jeg vil gerne spørge, om han mener, at man med denne form for forkøbsret — som jeg altså ikke mener er forkøbsret, men ekspropriation — ikke skader nogen.

Den højtærede landbrugsminister sagde så mange venligheder til mig, men man skal jo i en diskussion passe på, at man ikke bliver bjergtaget ved megen venlighed, så man ikke husker, hvad man ville sige for at imødegå modparten. Jeg vil dog ikke glemme at takke for de venlige bemærkninger, ministeren rettede til mig; jeg gengælder i høj grad hans venlighed og respekt, hvad det personlige forhold angår, og jeg håber, det vil vedvare, selvom jeg ikke er enig med ham i dette spørgsmål.

Ministeren hævdede, at det var ikke noget revolutionerende forslag. Det var i og for sig akkurat det samme, jeg hørte ham sige i efteråret rundt om ved delegeretmøder, hvoraf jeg overværede et par. Ministeren sagde nemlig, at det, der her bliver foreslået, ikke er revolutionerende, og at det er en saglig og forsvarlig måde at løse spørgsmålet på. Men det er ikke det, det drejer sig om. Nej, det drejer sig om, hvorvidt det er en retsgyldig måde at løse spørgsmålet på. Det synes jeg er principielt afgørende og vigtigt i denne sag, og jeg synes, at den højtærede minister gik meget let hen over det og ikke forstod, at mit spørgsmål i virkeligheden var et meget alvorligt spørgsmål: Er det virkelig en retsgyldig måde at søge dette spørgsmål løst på?

Ministeren spurgte mig, om det virkelig var min mening, at jeg ikke ville anerkende husmandsbrugets berettigelse. Denne berettigelse har jeg aldrig villet bestride, men vil i høj grad anerkende den, og det vil jeg blive ved med. Men det, jeg er uenig i med hensyn til lovforslaget her, er, at man skal have en udvidelse af grundlaget for ved statens hjælp at skabe endnu flere stats-husmandsbrug. Jeg og mit parti er uenige med ministeren i, at man skal stille mod nye udvidelser i så henseende, oven i købet på et grundlag, som jeg mener strider mere mod vor retsopfattelse, end de andre forslag om jordlove har gjort.

Om den højtærede ministers bemærkning

om at gå foran i en storm mod lovforslaget kan jeg sige, at det i hvert fald ikke bliver en godsejerstorm — i så fald ville det blive en temmelig lille storm, hvad antallet angår. Den storm, jeg taler om, vil rejse sig ude i landboforeningerne, hvor godsejerne ikke udgør 1 pct., måske ikke engang 1 pro mille. Det var store forsamlinger af danske landmænd med mange forskellige brugsstørrelser, som var ængstelige, og jeg tror, de vil blive meget ængstelige, når de forstår konsekvensen af dette, ikke mindst når de ser, at man trods det, der er sagt om, at man nu var enig og nu var færdig med dette spørgsmål, atter rejser spørgsmålet, oven i købet efter min mening på et nyt grundlag, et grundlag, der retssikkerhedsmæssigt, arvemæssigt og ejendomsretsmæssigt er meget mere angribeligt end det gamle. Jeg tror, at den højtærede minister vil opdage, at der bliver storm i en meget stor forsamling af mennesker, en storm, som det vil blive vanskeligt at stå imod.

Jeg synes ikke, jeg fik svar på det, som for mig var det vigtigste, og det, mit parti gerne ville have svar på. For mig er det næsten, som om den højtærede landbrugsminister ikke helt har forstået sit eget forslag, i hvert fald ikke det grundlag, som han ifølge sin fremsættelsestale og bemærkningerne har bygget forslaget op på: at det er den praksis, som i alt væsentligt har været fulgt af administrationen. Det sagde ministeren også i dag, og hvis det er rigtigt, må det også være meget nemt for ministeren ganske konkret at svare: det er noget, vi har gjort i så og så mange tilfælde, i så og så mange år — men ministeren sagde simpelthen, at det vil ikke være muligt at svare på dette spørgsmål i dag. Det er der ikke noget at gøre ved, og det er jeg ked af, for jeg ville gerne have et konkret svar på, om der, hvad jeg er bange for, kun er tale om et ønske hos administrationen og ikke om en praksis. Jeg synes, det er meget farligt at bygge et lovforslag op på et ønske fra administrationen. Hvis jeg ikke kan få svar på dette i dag, vil jeg stille følgende spørgsmål til ministeren: Hvis ministeren ved at gå i gang med sagen opdager, at administrationen i virkeligheden ikke i praksis har kunnet komme igennem med det spørgsmål, ikke positivt i mere end ganske enkelte tilfælde har kunnet

[Tesdorpf.]

fuldbyrde, om jeg så må sige, denne forkøbsret på den ene eller den anden måde, men at det kun drejer sig om et ønske hos administrationen, vil ministeren så være villig til at indrømme, at det er et forkert grundlag, lovforslaget er bygget op på? I så fald må lovforslaget efter min mening bortfalde.

Aage Fogh: Det ærede medlem hr. Sønderup var så venlig at sige, at jeg søgte at virke beroligende. Det var også min hensigt. Efter at have hørt det ærede medlem havde jeg virkelig indtryk af, at han var blevet lidt for varmblodig og trængte til en beroligelse.

Det er ingen hemmelighed, at det, jeg tilstræber, er vedtagelse af det foreliggende lovforslag, og det vil jeg gerne have det ærede medlem med til. Det er i virkeligheden kun en lille ændring af § 8, en lille indsnævring af familiekredsen. Det er det eneste, som virkelig har betydning.

Den fri jord er vi forhåbentlig enige om. Jeg tror også, vi er enige om, at der fortsat bør være forkøbsret til ejendomme med grundbeløb under 56 000 kr.

Angående spørgsmålet om familiekredsbegrænsning har jeg sagt, at jeg er villig til at forhandle om det stillede forslag, men jeg kan ikke i dag afgøre, om jeg vil stemme for det, det må bero på de oplysninger, vi får i udvalget. Jeg mener som sagt, at kredsen er for vidtspændende i dag, og håber, at vi i udvalget kan komme til et resultat.

Det ærede medlem siger om det forslag, jeg har fremsat, at han anerkender, at problemet er tilstede, men vi skal vente. Hvorfor skal vi det? Realkreditkommissionen kan sidde og tumle med det et år, men det behøver vi ikke. Når vi erkender, at problemet er der, og at det kun drejer sig om at ændre § 22 og § 24, kan det gøres i hvert fald i løbet af en måned eller to. Der er mange, der venter på det. Det er urimeligt, at vi ved den kreditpolitik, der føres, bogstavelig talt driver husmandsbørnene væk fra fædrenes ejendom. Det er lige så vigtigt for dem som for arvingerne til de store gårde at få lov til at blive.

Det ærede medlem hr. Tesdorpf spørger:

Hvorfor skal staten støtte udstykningen? Ja, hvorfor skal staten støtte opførelse af boliger i byerne? Vi har stemt for en boliglovgivning, der er af en sådan karakter, at en mand, der praktisk talt ingenting ejer, kan få opført et hus til 36 000 kr. med statens og kommunens garanti praktisk talt til sidste øre og nedsat renteydelse. Er der så noget urimeligt i, at de unge ude på landet, der har arbejdet og sparet og dygtiggjort sig og møder op med 10 000, 12 000, 14 000, 15 000 kr., får samfundets støtte til at oprette et brug, som garanterer dem arbejde i deres levetid? Det er beklageligt, at det er nødvendigt, men udviklingen her ført det med sig. Den dag, man kan komme væk fra at yde støtte til boligbyggeri på andre områder, kan man måske også gøre det her. Jeg synes, det er urimeligt at gøre støtten ensidig og undlade at støtte den dygtigste del af den danske landboungdom. Det kan ikke bebrejdes dem, at de ikke er født til en stor kapital, men kun har de penge, de selv har tjent.

Så er der spørgsmålet om ekspropriation. Det ærede medlem hr. Tesdorpf efterlyste et klart svar på, om vi vil stemme for ekspropriation. Det kan der forhåbentlig ikke være tvivl om. Forslaget blev fremsat i fjor, og da sagde jeg udtrykkeligt: nej, vi stemmer ikke for ekspropriation. Jeg har i dag henvist til mine udtalelser i fjor, og derudover har jeg sagt, at hvis vi gennemfører ekspropriation i dag, sprænger vi administrationen og samarbejdet i udvalgene og kommissionerne, og det anser jeg for uforsvarligt. Må jeg, for at der ikke skal være nogen misforståelse, tilføje, at hvis det en dag viser sig, at vi ikke kan få tilstrækkelig jord fri efter de love, vi har i dag, så har jeg noget meget bedre end ekspropriation, nemlig en bestemmelse om, at man i fremtiden kun har ret til at have een ejendom i brug eller eje i Danmark. Den dag, det gennemføres, vil der komme masser af ejendomme i fri handel, og så kan statens jordlovsudvalg købe dem, det har brug for. Vi kan på den måde undgå ekspropriation, og det tror jeg er godt; men den tid den sorg. I dag drejer det sig kun om den lille ændring, overfor hvilken jeg har forsøgt at berolige det ærede medlem hr. Sønderup i håb om, at vi så kan få et samarbejde i udvalget.

Fuglsang: Den højtærede minister forklarede forslagetes beskedenhed med, at politik nu engang er det muligens kunst. Det er noget, man har hørt før; det hører man nemlig nøjagtig lige så tit, som den højtærede ministers parti bliver konfronteret med et af de forslag, det selv har kørt frem i valgkampen.

Det fortælles, at der ikke er et flertal her i folketinget for en videregående lovgivning end den, der her er foreslået. Såvidt jeg har forstået, er det imidlertid ikke alene mit parti og den højtærede ministers parti, som er interesseret i en mere vidtgående jordlovgivning, også det radikale parti har givet udtryk for, at det ønsker noget mere, end der er tale om i dette lovforslag; og bortset fra dette, er det da ikke sådan, at et flertal af Danmarks befolkning er interesseret i og vil støtte en ændring af de bestående jordforhold? Er det ikke sådan, at et flertal af den del af Danmarks befolkning, der bor på landet, landarbejdere og husmænd, virkelig ønsker en jordreform af den art, de selv giver udtryk for i deres resolutioner?

Det ærede medlem hr. Aage Fogh er i tvivl om, hvorvidt den nuværende jordlovgivning er tilstrækkelig. Det er hans partifæller i hvert tilfælde ikke, når de står ude på husmændenes sendemandsmøder og skal udtrykke deres mening. Derude giver man ikke noget udtryk for, at man er bekymret for, om administrationen nu kan klare de problemer, der rejser sig. Hvis der skal være nogen som helst mening i vort demokrati, hvis det skal være andet end et tomt og formelt begreb, må det være muligt at gennemføre en anden jordlovgivning.

Man fortæller os stadigvæk, at man skal passe på nabovenskab, være hensynsfuld o. s. v. Javel, nabovenskab og enighed er en værdifuld ting, men der kommer nu engang tidspunkter, hvor man må vælge. Jeg vil ikke nægte, at det ærede medlem hr. Sønderup talte med megen charme, men der var i hvert tilfælde ikke megen eftergivenesshed at spore i den tale, han holdt her. Han forsvare sit, og det er en hæderlig sag, som jeg ikke vil sige noget som helst til; men de andre, som angivelig sidder her som småbrugeres og landarbejderes repræsentanter, må også have et ansvar. De står overfor et valg, og de bør vælge bedre, end de før har gjort. De har een gang taget fejl, nemlig da

de gik ind på forliget i 1948. Resultatet er blevet, at de nuværende jordlove giver godt og vel 200 ejendomme om året, og ingen vil vel bestride, at det er altfor lidt.

Det ærede medlem hr. Tesdorpf kom ind på spørgsmålet om de store og de små brugs rentabilitet og antydede her, at de store har langt den bedste økonomi. Det vil i nogen grad opklares om ganske kort tid, når landarbejdernes overenskomster kommer til forhandling. Det er i øjeblikket sådan, at de store brug har et arbejdsforbrug på 21,9 arbejdsdage pr. ha, medens småbrugene har over det dobbelte. Følgelig skulle det, hvis det ærede medlem hr. Tesdorpf har ret, være muligt at give landbrugets arbejdskraft en højere løn og langt bedre arbejdsforhold. Det vil imidlertid opklares, hvordan de ser på denne side af sagen, når vi kommer til overenskomstforhandlingerne, og iøvrigt også ved opgivelse af indtægterne til skattevæsenet.

Oluf Pedersen: Det glædede mig, at den højtærede minister ikke fastholdt, at ekspropriation er det eneste rigtige. Det tror jeg også at socialdemokratiet bør vokse fra og lade kommunisterne alene køre frem med. For så fornuftig en mand som den højtærede landbrugsminister er det helt urimeligt at tale om ekspropriation som det eneste rigtige. Det er den dyreste form for erhvervelse af jord.

Man siger, at det er ikke megen jord, de 4 000 ha, man ligger med, og som drives af forpagtere og bestyrere. Jeg har hørt det før, og jeg har læst beretningen, men jeg kan ikke forstå, at jeg stadigvæk tror, at jordlovsudvalget ligefrem har lyst til at holde på jorden, når det først har fået fat i den. Man kan godt lide at have sådan nogen store godser; jeg er ved at tro, at man går på jagt; jordlovsudvalget er jo en af vore største godsejere.

Jeg tror ikke, det er rigtigt som angivet af det ærede medlem hr. Chr. Rasmussen, at man skal drive jordbrug i en halv snes år for at få bakterieliv i jorden. Det er jo ikke uopdyrket jord, det drejer sig om, og jeg tror ikke, at jorden bliver bedre, end den var i forvejen, fordi man har haft forpagtere og bestyrere på den en halv snes år; jeg ser dog her bort fra Vildmosen.

Jeg har en bemærkning til det ærede med-

[Oluf Pedersen.]

lem hr. Tesdorpf angående forrentningsprocenten. Nu ved de, der har beskæftiget sig med disse problemer, at forrentningsprocenten er en konstrueret procent, som har det sjove ved sig, at den i løbet af en år-række nødvendigvis må blive omkring 4 pct. Den viser kun udsvingene indenfor de forskellige år, og det er ikke rigtigt at bruge denne forrentningsprocent til at regne ud, om store eller små brug er de mest økonomiske. Det eneste, den viser, er, hvordan vilkårene er for henholdsvis store og små brug. Det er givet, at når der er krig i verden, tjener de store brug i kraft af den højere kornpris mere end under normale forhold, men det er ikke nogen begrundelse for at opretholde de store brug. Tænk, hvis man gennemførte lavere skatter og sænkede driftsomkostningerne med det resultat, at de store brugs forrentningsprocent faldt; det ville jo blive resultatet, hvis man flyttede byrden fra menneskene over på jorden. Ville det ærede medlem hr. Tesdorpf så indrømme, at godsejerdriften her i landet har spillet fallit? Alene dette, at det store landbrug, efter at man i nogle år har haft den høje kornpris, kommer og beder om at få en ved hjælp af importregulering kunstig forhøjet kornpris, er ynkeligt. Det er et udtryk for, at det store landbrug under frie forhold er gået bankerot.

Landbrugsministeren (Smørum): Det ærede medlem hr. Tesdorpf mente, at den storm, der ville rejse sig på grund af de ændringer, der her er foreslået, ikke alene ville komme fra godsejerkredse, men også fra landboforeningerne. Jeg tror ikke, det ærede medlem skal glemme, at der er betydelig flere husmænd end godsejere, der er medlemmer af landboforeningerne. Jeg har mange gange, når disse spørgsmål blev diskuteret ude i landet, hørt venstres formand sige, at han var ganske enig med mig i de betragtninger, jeg havde anført. Jeg tror ikke, det ærede medlem skal regne med, at han kan få landboforeningerne til at føre en ensidig godsejerpolitik.

Så kredsede det ærede medlem igen om bestemmelserne om arveudlæg. Disse bestemmelser er jeg naturligvis villig til at diskutere videre med det ærede medlem. Jeg har hævdet, at de bestemmelser, jeg har

udformet i lovforslaget, ikke går videre end den hidtidige administrationspraksis, og det vedstår jeg. Jeg kan ikke tilfredsstille det ærede medlems krav, når han forlanger af mig, at jeg skal vide, i hvor mange tilfælde bestemmelserne er bragt i anvendelse af administrationen, men jeg er parat til at give alle oplysninger i udvalget denne sag vedrørende, og hvis det ærede medlem kan komme med en saglig begrundelse, er jeg parat til at foreslå dem ændret. Der er derfor ingen grund til at fortsætte denne diskussion.

Den ærede ordfører for det kommunistiske parti fremkom med en for mig meget interessant oplysning. Jeg ville egentlig gerne, inden vi går videre, have klarhed over, om den er rigtig. Det ærede medlem sagde, at det radikale venstre ville gå langt videre end til det, jeg har foreslået her. Mon det ærede medlem ikke her udtaler sig om noget, han ikke ved rigtig besked med? Hvis det er rigtigt, at det radikale venstre ønsker en langt videregående jordlovgivning end den, jeg har stillet forslag om her, vil jeg meget gerne have konstateret, på hvilke punkter det gælder.

(Kort bemærkning).

Tesdorpf: Jeg vil gerne sige til det ærede medlem hr. Oluf Pedersen, at med hensyn til kornimportens begrænsning, som var grundlaget for det, det ærede medlem sagde, har jeg for så vidt personlig ment, at man i øjeblikket skulle fare med lempe; men når landboforeningerne har rejst spørgsmålet, har det drejet sig om afsætningsmulighederne, ikke om kornprisen.

Det ærede medlem hr. Aage Fogh var glad for, at forkøbsretten til de helt små brug under 56 000 kr.s grundværdi bevaredes. Det undrer mig, at det ærede medlem ikke forstår, at når det drejer sig om regulering mellem brug, hvor der er trang til tillægsjord, og de helt små brug, er det levende liv en bedre regulator end administrationen, jordlovsudvalget og staten.

Det ærede medlem siger, at jeg har betvivlet, at staten bør støtte udstykningen. Det har jeg ikke sagt noget om her i dag. Jeg har sagt, at det, som mit parti og jeg var imod, var den udvidede lovgivning til fremskaffelse af jord, når der er jord nok og vi ved så lidt om fremtiden, bortset fra

[Tøsdorpf.]

hvad der vedrører ejendomsretten. Det ærede medlem gik udenom spørgsmålet om ekspropriation, men som det ærede medlems udtalelser faldt, må jeg gå ud fra, at hvis det viser sig under behandlingen, at der er ekspropriation i dette lovforslag, må det ærede medlems tilslutning falde bort.

Den højtærede landbrugsminister hævder stadig, at administrationen har fulgt den praksis, der søges lovfæstet her, og jeg har bedt den højtærede minister om konkrete eksempler. Det er måske ikke muligt for den højtærede minister at give dem i dag, men jeg forstår, at hvis den højtærede minister kommer til det resultat, at det, som ifølge den skriftlige fremsættelse danner grundlaget for dette lovforslag, nemlig den administrative praksis, som man har ønsket gennemført, er en praksis, som i virkeligheden ikke er blevet fulgt, må den højtærede minister forandre sin indstilling og foreslå lovforslaget ændret eller tage det tilbage.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagenes overgang til anden behandling
vedtoges uden afstemning.

Chr. Rasmussen: Jeg skal tillade mig at foreslå, at lovforslagene henvises til et udvalg på 17 medlemmer.

Uden forhandling eller afstemning
vedtoges dette forslag.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Forespørgsel til udenrigsministeren af Aksel Larsen, Ragnhild Andersen og Alfred Jensen. („Hvilke meddelelser har udenrigsministeren at give folketinget om den internationale situation og Danmarks udenrigspolitik?“).

Ordføreren for forespørgerne (Aksel Larsen): Den 13. januar gav den højtærede udenrigsminister her fra tingets talerstol løfte om, at han snarest ville søge anledning til her i folketinget at give en redegørelse for den internationale situation og Danmarks udenrigspolitik, en redegørelse, der

kunne danne indledning til en folketingsdiskussion om Danmarks udenrigspolitik. Dagene gik imidlertid, uden at dette løfte blev holdt, og derfor stillede mit parti den 22. januar en forespørgsel til den højtærede udenrigsminister. Forespørgslen blev fremmet af tinget den 23. januar. Siden da er der gået omtrent 3 uger. Det må formentlig være tilstrækkelig tid til, at udenrigsministeren har kunnet forberede den redegørelse, han vil give tinget. Vi forventer derfor, at udenrigsministeren her vil besvare den forespørgsel, vi har stillet.

Udenrigsministeren (H. C. Hansen): Jeg gav ganske rigtigt den 13. januar udtryk for den selvfølgelig tankegang, at der bør være anledning til en udenrigspolitisk debat her i tinget. Jeg har siden, efter at det ærede medlem havde stillet sin forespørgsel, gjort det ærede medlem opmærksom på, at de øvrige 5 partier her i salen var enedes om at fastsætte den udenrigspolitiske debat til onsdag den 17. februar, og jeg henstillede til det ærede medlem at overveje, om det ikke ville være rimeligt, at han udsatte den af ham selv anmeldte forespørgsel til denne dato. Det har det ærede medlem og hans parti ikke ønsket, og det overlader jeg til ham selv at forklare. Den udenrigspolitiske debat, derunder behandlingen af den forespørgsel, som det ærede medlem har stillet, finder sted på onsdag i dette høje ting, og dér skal jeg komme ind på de spørgsmål, som det vil være rimeligt og rigtigt at beskæftige sig med i udenrigspolitisk henseende.

Ordføreren for forespørgerne (Aksel Larsen): Jeg bliver nødt til at gøre den højtærede udenrigsminister opmærksom på, at denne forespørgsel er stillet i henhold til en bestemmelse i grundloven om, at ethvert medlem af tinget har ret til her at bringe ethvert spørgsmål under forhandling og derom afæske regeringen dens mening. Den er yderligere uddybet i folketingets forretningsorden, hvor der er angivet regler i § 21 for, hvorledes sådanne forespørgsler stilles, og under hvilke omstændigheder de kan nyde fremme.

Hvis en forespørgsel nyder fremme i tinget, hvilket kan forhindres, om tingets flertal ønsker at forhindre det, skal den be-